
Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi /
Journal of Divinity Faculty of Bayburt University
ISSN 2148-6700 / e-ISSN 2630-595X
Sayı: 10 2019/2- Aralık

Ahiretteki Karşılık Bağlamında Kur'an'da Suç-Ceza Uyumu -I-

*The Harmony Between Crime and Punishment in the Koran
in the Context of the Retribution in the Hereafter -I-*

Resul Ertuğrul

Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Tefsir Anabilim Dalı, Bayburt / Türkiye
PhD., Bayburt University Faculty of Divinity, Department of Tafsir.
Bayburt / Turkey
rertugrul74@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9458-2544

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 05 Aralık / December 2019

Kabul Tarihi / Date Accepted: 24 Aralık / December 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Citation: "Ahiretteki Karşılık Bağlamında Kur'an'da Suç-Ceza
Uyumu -I-", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,
10 (Güz) 2019) : 123-151

Öz

Ahret ile ilgili ayetler incelendiğinde dünyada işlenen suçlar ile ahirette verilecek cezalar arasında bir denge ve uyumun, işlenen amel türünden bir karşılığın Kur'an'da yer aldığı görülmektedir. Yaratılış gayesini unutan insan hangi günah ve suç ile yoğrulmuşsa ahirette alacağı karşılık da günahına uygun bir şekilde olacaktır. İnsan yeryüzü tarlasına neyi ekmişse ahirette onu biçecektir. Bu çalışmamız, kendilerine verilen akıl ve irade emanetini kötüye kullananların yaptığı kötülükler ile ilahi adaletin tecelli edeceği yer olan ahirette karşılaşacakları cezalandırılma şekilleri arasındaki bağlantının Kur'an'da nasıl yer aldığına ortaya konulması amacıyla matuftur. Bu bağlantı ve uyumun ortaya konulmasının bireysel ve toplumsal alanda işlenen suçların önlenmesine yönelik bir katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Ahiret, Hesap günü, Suç, Ceza, İlahi Adalet

The Harmony Between Crime and Punishment in the Koran in the Context of the Retribution in the Hereafter -I-

Abstract

A review of the verses in the Koran related to the Hereafter shows that there is a harmony between the crimes committed in the world and the punishments to be given in the Hereafter, and there are retributions corresponding to different types of deeds committed. The person who forgets the purpose of creation will face the retribution in the Hereafter in accordance with his or her sin, whichever sin or crime he or she is infused with. A human being will reap in the Hereafter whatever he or she sows in the field of the earth. This study was carried out to reveal how the Koran links the evils — done by people who abuse their abilities of reasoning and willpower consigned to them — with the ways in which they will be punished in the Hereafter, where divine justice will be manifested. We are of the opinion that a contribution can be made to the prevention of crimes committed on a personal and social level by emphasizing this link and harmony.

Key Words: Commentary, Koran, Hereafter, Day of Reckoning, Crime, Punishment, Divine Justice

Giriş

Bu çalışmamızda amellere ahirette verilecek karşılıklarda suç-ceza uyumunu ortaya çıkarabilmek için zahiri anlam ile yetinmedik, ayetlerin bağlamalarını, surenin ve Kur'an'ın bütünlüğünü dikkate alarak çözümlenmeler yapmaya, bu perspektiften suç-ceza uyumunu ortaya koymaya çalıştık.

Kur'an'da özellikle "ceza" kelimesinin ve türevlerinin geçtiği yerlerde iyiliğin ve kötülüğün mukabili olarak uyumlu bir karşılık öngörülür. İnsanın çabasının karşılığının kendine tastamam verileceğini¹ belirten Kur'an'ın sureleri bütüncül olarak incelendiğinde ve Kur'an'ın bütüncül mantığı da dikkate alınarak ayetlerin arasındaki bağlantılar sağlandığında görülecektir ki işlenen suçlar ile verilen cezalar arasında birebir uyum ve denge vardır. Özellikle cennet ve cehennem ehlini amelleri ve ahirette alacakları karşılıklar bakımından karşılaştırıldığında ayetlerin manaları daha da belirginleşmektedir. Zira ayetlerin arasındaki derin bağlantılar kurulmadan Kur'an tam olarak anlaşılacağı gibi sağlıklı neticelere de ulaşamamaktadır.

¹ en-Necm 53/39-41.

Kur'an'da Suç-Ceza Uyumu

Cezâ (جزاء) kelimesi iyi ve kötü karşılık,² “iyi veya kötü olan bir fiil ve davranışın tam ve yeterli karşılığını vermek”³ anlamına gelir.

Cezada fiil ile karşılık arasında makul bir dengeyin olması gerekir. Bazı günahlara kat kat ceza verileceğinin bildirilmesi ise cezada denklik esası ile çelişmez. Zira kendilerine kat kat ceza verilecek kimselerin kötülükte ön ayak ve öncü oldukları veya konumları itibarıyla güzel örnek olmaları gerekirken kötü örneklik teşkil ettikleri görülmektedir. Ayetlerde güzel fiillere kat kat mükafat verileceğinin bildirilmesi, hatta bu konuda bir üst sınırın belirtilmemiş olmasından dolayı mükafat anlamındaki cezada (karşılıktaki) denkliğin gerekli olmadığı⁴ söylenebilir. Ancak verilen mükafatlarda da herkesin amelinin niteliğine göre bir orantı bulunmaktadır. Bunlara ilaveten helak olan kavimler de dahil olmak üzere Kur'an'da gerek dünyevi gerekse uhrevi cezalarda tekdüze bir yapıdan ziyade çeşitlilik olduğu görülmektedir.⁵

Kur'an'da suçlular için belirlenen dünyevi cezalarda olduğu gibi⁶ helâk olan kavimlere verilen cezalarda da suç-ceza uyumu ve dengesi vardır.⁷ Bunların yanı sıra ahirette kötü amellere verilecek karşılıkların da işlenen suçlarla uyum arz ettiği ve benzeştiği görülmektedir. Kur'an'da yer alan “kötülük yapanın onunla ve misliyle cezalandırılacağı”⁸ prensibi değişmeyen yasalar (sünnetullah) gereği birey ve toplum bazında geçerli olmasının yanında ahiret hayatı için de geçerli olup, işlenen suçlar, ahirette suça uygun bir cezayla karşılık bulacaktır.⁹ Suçlulara yaptıklarının tattırılmasıyla azgınlıklarının neticesi görülmedik bir azap, hüsrân ve ahiret iflası olacaktır.¹⁰

² İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem (öl. 711/1311), "czy" md., *Lisânü'l-Arab*, thk. Abdullah Alî el-Kebîr vd., 6 Cilt, (Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1119 H.), 7/619.

³ Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râğıb el-İsfahânî, "czy" md., *Müfredâtü elfâzi'l-Kur'ân*, thk: Safvân Adnân Dâvûdî, 2. bsk., (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1997), 195; Adil Bebek, "Ceza", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1993) 7/469. Ceza kelimesinin anlamları ve Kur'an'daki kullanımları için bk. Adem Yıldırım, *Kur'an-Sünnet Işığında Cezanın Amacı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 2013), 8-10.

⁴ Bebek, "Ceza", 7/469.

⁵ Erdoğan, Suat, "Kur'an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3, (2014), 127.

⁶ Geniş bilgi için bk. Suat Erdoğan, *Kur'an ve Sünnet Işığında Suç-Ceza Uygunluğu (Münasebet)*, (İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2014); Murat Polat, *İslam Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015).

⁷ Bk. Resul Ertuğrul, "Helak Olan Kavimlerde Suç-Ceza Uyumu -I-", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/5 (2017), 165-185; "Helak Olan Kavimlerde Suç-Ceza Uyumu -II-", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/7 (Haziran 2018), 145-173.

⁸ Yûnus 10/27; Şûrâ 42/40. F. Râzî, bu ilkeye ahirette verilecek karşılıklar için tefsirinde yer verir. Fahreddin Muhammed er-Râzî, (öl. 606/1209), *Mefâtihu'l-ğayb*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981), 2/ 77, 14/99.

⁹ "Böylece yaptıkları her şeyi yanlarında hazır buldular." Kehf 18/49.

¹⁰ et-Talâk 65/8-9.

Dünya hayatını imtihan yurdu,¹¹ geçici bir yararlanma, zevk alma, ahiret hayatını ise sürekli kalınacak yer¹² olarak niteleyen Kur'an, bu dünyada yapılan amellerin karşılığının ahirette benzeri ve dengi ile verileceğini dile getirmektedir. Şöyle ki hesap gününü yevmüddîn "ceza ve karşılık günü"¹³ olarak nitelendiren Kur'an, bu karşılığın da amellere uygun ve denk olacağını¹⁴ "جَزَاءٌ وَفَاءٌ"¹⁵ ayeti ile belirtmiştir. Gerekli miktarın ne üstünde ne altında,¹⁶ hak edilenden ne fazla ne de noksan olduğu için¹⁷ uygun ve denk bir cezadır. Bunlara ilaveten herkese kazandığının karşılığının verileceğini, asla zulmedilmeyeceğini,¹⁸ kötülük yapanın onunla¹⁹ ve yaptığı kötülüğün misliyle²⁰ cezalandırılacağını ifade eden birçok ayet bulunmaktadır.

ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَى "Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir."²¹ "Herkes ne yaptıysa, karşılığı tastamam verilir."²² Hesap gününde amellerin karşılığının tastamam hatta daha fazlasıyla²³ verileceğini ifade eden bu ayetler ceza (karşılık) kelimesinin geçtiği çok sayıdaki ayetle birlikte değerlendirildiğinde, ahiretin sonsuzluğu da dikkate alındığında verilecek olan karşılıkların suç ile orantılı olacağı ve amelin niteliğine göre katlanacağı anlaşılmaktadır. Nitekim şeytana tabi olanlara sunulacağı bildirilen cehennemî جَزَاءٌ مُّؤَفَّرًا "tastamam bir karşılık"²⁴ olarak niteleyen ayetteki مُّؤَفَّرًا'nın kö-

¹¹ el-Mülk 67/2; el-İnsân 76/2.

¹² el-Mü'min 40/39.

¹³ el-Fâtiha 1/4.

¹⁴ Bu kelimenin asıl manası uygunluk olsa da "aynı seviyede" ve "denk olma" manasına da gelmektedir. İbn Manzûr, "v-f-k" md., *Lisânü'l-Arab*, 6/4884. İsfahânî de bu kelimeye "iki şey arasındaki mutabakat" manası verir. İsfahânî, "v-f-k" md., *Müfredât*, 877.

¹⁵ en-Nebe 78/26. Suç ve ceza arasındaki dengiyi bu ayet özetlemiş gibidir. Amellerine uygun bir karşılık olmak üzere demektir. وَقَفًا uygun muvafık düşmek, uyuşmak anlamındadır. Muşkâtele (vuruşmak) anlamındaki "kıtâl"e benzemektedir. Mukatil, "Sözü edilen azab işlemiş olan günaha uygundur. Şirkten daha büyük bir günah olmayacağı gibi, ateşten daha büyük bir azab da olmaz," demiştir. Hasan el-Basri ve İkrime ise onların amelleri kötü idi, Allah da onları kötü edecek şeyi onlara verdi, demişlerdir. Ayetleri çok büyük çapta yalanladıkları gibi azap da büyük olmuştur. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî (öl. 671/1273), *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Abdullah İbn Abdulmuhsin et-Turkî, 24 Cilt, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1427/2006), 22/21-22. Yazır da masdar olan bu kelimenin "tamamen uygun" anlamında aşırılık ifade eden bir sıfat olduğunu belirtmiştir. Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, 9 Cilt, (İstanbul: Çelik-Şura Yayınları, 1993), 8/229.

¹⁶ Ebû Mansûr Mâtürîdî, (öl. 333/944), *Te'vîlâtü'l-Kur'an*, thk. Fatma Yusuf Heymi, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1425/2004), 5/369.

¹⁷ Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 31/17.

¹⁸ Yâsîn 36/54: el-Mü'min 40/17.

¹⁹ en-Nisâ 4/123.

²⁰ el-En'âm 6/160; el-Mü'min 40/40; eş-Şûrâ 42/40.

²¹ *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, çev. Hayrettin Karaman vd. (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009); en-Necm 53/41.

²² *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*; ez-Zümer 39/70.

²³ Cevherî, "vefâ" fiilinde tamam olma ve çok olma anlamı olduğunu belirtir. İsmâil b. Hammâd el-Cevherî (öl. 400/1009'dan önce), "czy", *Tâcü'l-luğa ve şihâhu'l-Arabîyye*, thk. Ahmed Abdülgafur Attar, 6 cilt, 4. bsk., (Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melâ'în, 1990), 6/2526.

²⁴ el-İsrâ 17/63.

kü olan “v-f-r” kelimesinin tamamlığa ve çokluğa²⁵ delalet etmesi de bu durumu desteklemektedir.

Allah'ın sünneti gereği kötü amellerin karşılığı ölümle beraber ayrılmayan kalıcı bir sıfat haline gelecek şekilde nefse (ruha) etkisine göre olur.²⁶ Fitratı ne oranda bozulmuşsa kişi o oranda cezalandırılır. Nitekim selim (temiz)²⁷ ve Allah'a yönelmiş bir kalple²⁸ gelenin kurtulacağını belirten ayetler, amellerin insan tabiatını ve iç dünyasını şekillendirmesiyle kalbin alacağı şekle göre ahiretteki karşılıkların verileceğini vurgulamaktadır. O gün hiç kimse dünyadaki konumunun dışında bir yere konulmayacaktır.²⁹

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا “Kim bir kötülük işlerse, onun kadar ceza görür...”³⁰ “Mişl” kelimesi mutlak olarak kullanıldığında sadece bir açıdan değil, her yönü ile birbirinin dengi olan ve biri diğerinin yerine geçen iki şey arasında kullanılır.³¹ “Suça göre, suça uygun, benzeri, misli” anlamındaki “mişlühâ” kelimesi cezanın belirlenmesinde suçu referans olarak göstermektedir.³²

مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ “Kim bir kötülük yaparsa, onunla cezalandırılır.”³³ ayetinde ceza kelimesi verilmeksizin bihî (onunla) zamiri ile “sû” (suç) kelimesine atıfta bulunularak adeta suçla ceza aynileştirilmektedir. Bu durum suç ile ceza arasındaki ilintinin en üst düzeyde varlığının da bir delili olarak görülebilir. Neticede ilgili ayetlerde geçen “mişl” kelimesi suç ile ceza arasında biri diğerinin yerine geçen çok yönlü bir denkliliğin ve uyumun varlığını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla suçların farklılık göstermesinin doğal bir sonucu olarak cezalarda farklılıklar meydana gelmekte ve çeşitlilik ortaya çıkmaktadır.³⁴

İşlenen suçun aynısıyla karşılık vermenin fail açısından ceza olarak kabul edilemeyeceği durumlarda suçun zıddıyla cezalandırma söz konusu olmaktadır. Örneğin Allah'a karşı mücadeleye girip büyüklenmenin cezası, suçla ters orantılı olarak alçaltılma şeklinde ortaya çıkmaktadır.³⁵ Bu konu-

²⁵ Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriyâ İbn Fâris (öl. 395/1004), “vfr” md., *Mu'cemü mekâyisi'l-luğa*, thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, 6 cilt, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1399/1979), 6/129; İsfahânî, “vfr” md., *Müfredâtü elfâzi'l-Kur'an*, 877.

²⁶ Muhammed Reşid Rızâ, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-hakîm (Tefsîrü'l-Menâr)*, (Kahire: Daru'l-menâr, 1366/1947), 8/234. Reşid Rızâ aynı suredeki سَيَجْزِيهِمْ وَصَفَهُمْ (En'âm 6/139) ayetinin de bunu açıkladığını söyler.

²⁷ eş-Şu'arâ 26/89; es-Sâffât 37/84.

²⁸ Kâf 50/33.

²⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 4/207. Maturidi, Yâsîn suresi 54. ayetinin (فَالْيَوْمَ لَا تُظَلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا) tefsirinde zulmün bir şeyi konulduğu yerin dışına koymak manasına geldiğini belirterek ayetin muhtemel manalarından birinin bu olduğunu söyler.

³⁰ el-Mü'min 40/40.

³¹ İbn Manzûr, “msl” md., *Lisânü'l-Arab*, 6/4132; Erdoğan, “Kur'an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu”, 130.

³² Erdoğan, “Kur'an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu”, 130.

³³ en-Nisâ 4/123.

³⁴ Erdoğan, “Kur'an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu”, 132.

³⁵ el-Mücâdile 58/5; Erdoğan, “Kur'an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu”, 139.

da diğer bir örnek Hz. Peygamberin şu hadisidir: “*Büyüklik taslayanlar kıyamet günü insan şeklinde zerrecikler gibi mahşer yerine çıkarılacaklar, her yönden zillet kendilerini kaplayacak...*”³⁶

Hız. Peygamberin intihar eden kişinin ahirette intihar ettiği şekilde azap göreceğini³⁷ belirtmesi de suç-ceza uyumunun bir başka örneğidir. Bu ve benzeri örneklerden anlaşıldığı gibi suç-ceza uygunluğu ilkesi bu dünya ile sınırlı olmayıp, ihlal edilen Allah hakkı kapsamında ahiretteki cezalandırma için de geçerlidir.³⁸

Amellerin karşılığı hususunda şu temel ilke yer alır: “*Günahın açığını da gizlisini de bırakın! günah işleyenler, yaptıklarının cezasını mutlaka çekeceklerdir.*”³⁹ Herkesin kazanacağını yalnız kendisine ait olması ve hiçbir suçlunun başkasının suçunu yüklenmemesi⁴⁰ suç-ceza dengesine bir örnektir.

Suçun ihlal ettiği haklar, failin amacı, sıfatı, suçun ağırlığı, işleniş şekli gibi birden çok kriter cezanın belirlenmesine ve suç ile ceza arasındaki hassas dengenin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Suçun içeriğindeki küçük bir ayrıntı dahi sonucu etkilemekte ve farklı yaptırımlar söz konusu olmaktadır.⁴¹

Allah katında her şeyin bir ölçüye (فَئْر) göre,⁴² kâinatın işleyişinin bir denge ve teraziye (المِيزَان) göre olması, insanlardan bu dengeye uymalarının⁴³ ve adaleti sağlamalarının⁴⁴ istenmesi cezaların da bir ölçü ve dengeye göre olmasını gerektirir.⁴⁵ “*Şüphesiz suçlular sapıklık ve çılgınlık içindedirler. O gün yüzüstü ateşe sürüklendiklerinde «Cehennem elemi tadın!» denir. Biz, her şeyi bir ölçüye göre yarattık.*”⁴⁶ ayetlerinde işlenen suçta uygun olarak ahirette verilecek cezanın bildirilmesinin hemen akabinde her şeyin bir ölçüye göre yaratıldığının bildirilmesi bu noktada dikkat çekicidir.

... كَذَلِكَ نَجْزِي ...işte böyle karşılık veririz”⁴⁷ şeklinde biten ayetlerde iyilerin dünya ve ahirette mükâfatlandırılmasının, kötülerin ise cezalandırılma-

³⁶ Tirmizî, Muhammed b. İsa, *Sünen*, 5 Cilt, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992, “Şifâtü'l- Kıyâme”, 47.

³⁷ Örneğin “Her kim kendini bir dağdan aşağı atarak öldürürse, bu kimse cehennem ateşi içinde ebedî olarak kendisini yüksekte aşağıya atacaktır.” “Bir demir parçasıyla intihar eden cehennemde ebedî olarak onu kendine batırarak azap görür.” Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, el-Câmi’u’ş-Şâhih, 8 Cilt, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “Tıb”, 56; Tirmizî, “Tıb”, 7.

³⁸ Erdoğan, “Kur’an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu”, 146.

³⁹ el-En’âm 6/120.

⁴⁰ el-En’âm 6/164.

⁴¹ Erdoğan, “Kur’an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu”, 142.

⁴² er-Ra’d 13/8. Ayrıca bk. el-Hicr 15/21; el-Mü’minün 23/18; eş-Şûrâ 42/27; ez-Zuhuf 43/11; el-Kamer 54/49.

⁴³ er-Rahmân 55/7-9.

⁴⁴ el-Hadîd 57/25

⁴⁵ Yıldırım, Kur’an-Sünnet Işığında Cezanın Amacı, 125.

⁴⁶ el-Kamer 54/47-49.

⁴⁷ el-En’âm 6/85; el-A’raf 7/40, 41, 152; Yûnus 10/13; el-Yusuf 12/22, 75; Tâhâ 20/127; el-Enbiyâ 21/29; el-Kasas 28/14; el-Fâtır 35/36; es-Sâffât 37/80, 105, 110, 121, 131; el-Ahkâf 46/25; el-Kamer 54/35; el-Mürselât 77/44.

sının nasıllığı, niteliği ortaya konularak verilen karşılıkların yaptıklarıyla uyumuna vurgu yapılmaktadır.

*“Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.”*⁴⁸ *“Başka değil ancak yaptığınız amellerin cezasını çekeceksiniz.”*⁴⁹ şeklindeki ifadeler cezanın, failin eylemlerinin sonucu olduğunu diğer bir deyişle kişinin kendi cezasını kendisinin verdiğini ortaya koymaktadır.⁵⁰

Cehennem yedi kapısı olup, her bir grubun günahlarının niteliğine ve kötülükteki derekelerine göre farklı kapıdan girerek farklı katmanlara yerleşecek⁵¹ olması da adaletsizliğin olmayacağına, herkesin hakkını alacağına bir örnektir.

1.1. Toplum Etkileme Konumunda Olanların Karşılıkları

Kur'an'da Hz. Peygamberin hanımlarının açık bir çirkinlik yapmaları halinde iki kat azap, Allah ve elçisine itaat edip salih amel işlemeleri halinde ise iki kat mükafat alacakları belirtilmektedir.⁵² Bunun yanında Hz. Peygamberin Allah'ın indirdiği vahiy dışında Allah adına birtakım sözler uydurması halinde şiddetle cezalandırılacağı⁵³ vurgulanmaktadır. Ayrıca sahip oldukları ilmi yaşamayıp terk edenler şiddetle kınanmaktadır.⁵⁴ Bu ayetler de delalet ediyor ki derece en yüksek olunca muhalefet durumunda ceza da en büyük oranda olmaktadır.⁵⁵ Zira toplumda lider konumunda olanların iyi ve kötü amelleri kendileriyle sınırlı kalmaz bilakis birçok insanın kurtuluşuna ve hüsrana sebep olabilir. İşte bu yüzden iyiliğe yönelttikleri ile mükafatlandırılırlar, kötülüğe sevk ettikleri ile de cezalandırılırlar.⁵⁶

Ahirette tabi olanlar kendilerini cehenneme sürükleyenler için iki kat azap isteyeceklerdir.⁵⁷ Akıl ve irade emanetine ihanet ederek körü körüne öncükleri takip eden veya gücü elinde bulundurup da toplumda kötülüğü, fitne ve fesadı yayanlarla dünyevi çıkar için birlikte hareket ederek dolaylı da olsa zulme destek veren kesimin azabı onlar gibi iki kat/ kat kat olacaktır.⁵⁸ Kötü olan ve kötülük yollarını açarak iki kat azabı hak eden önderlere uyarak fikirleri, güçleri, tutum ve davranışlarıyla onları destekleyip güçle-

⁴⁸ en-Nahl 16/118; Ayrıca bk. Hüd 11/101; ez-Zuhruf 43/76.

⁴⁹ en-Neml 27/90.

⁵⁰ Erdoğan, “Kur'an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu”, 136.

⁵¹ el-Hicr 15/43-44.

⁵² el-Ahzâb 33/30-31.

⁵³ el-Hâkka 69/44-47. Ayrıca bk. Yûnus 10/15-20; el-İsrâ 17/74-75, 86.

⁵⁴ el-A'râf 7/175-176; el-Cuma 62/5.

⁵⁵ Muhammed el-Emîn b. Muhammed el-Muhtâr el-Ceknî eş-Şenkîfî (1325-1393 h.), *Eḍvâ'ül-beyân fi İżâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân*, (Mekke: Dâru Âlemi'l-Fevâid, ts.), 3/733; Küçük adamların büyük günahları küçüktür. Büyük adamların ise küçük günahları büyüktür.

⁵⁶ Seyyid Ebû'l-A'la Mevdûdî (1903-1979), *Tefhîmü'l-Kur'ân*, trc. Muhammed Han Kayani vd., 7 cilt, 2. bsk., (İstanbul: İnsan Yayınları, 1991), 4/409-410; Hz. Peygamber bu meyanda şöyle buyurmuştur: *“Bir iyiliğe öncülük eden kimseye o iyiliği yapanın ecri gibi sevap vardır.”* Müslim, “İmâre”, 133.

⁵⁷ es-Sâd 38/61; el-Ahzâb 33/67-68.

⁵⁸ el-A'râf 7/38.

rine güç kattıkları, bâtil ideolojilerini yaydıkları ve sonrakilere kötü örnek oldukları için iki kat suçludurlar ve iki kat azabı hak etmişlerdir.⁵⁹

“...Kim Rabbinin zikrinden (Kur’an’dan) yüz çevirirse, Rabbi onu gittikçe artan çetin bir azaba uğratar.”⁶⁰ Kur’an’dan yüz çevirenin sapması arttıkça azabı da o derece artar. Batıl yoldaki çabanın büyümesine göre azap da büyür. “İnkâr edip de (insanları) Allah yolundan alıkoyanlar var ya, işte onlara, yapmakta oldukları bozgunculuklar sebebiyle, azaplarını kat kat artıracağız.”⁶¹ Bu ayet amellerin ahiretteki karşılığı hakkında önemli bir ilke belirlemektedir. İnkâr etmekle kalmayıp bir de hak yola engel olmak ve küfrü, fesadı yaygınlaştırmak için gayret edenlerin batıl çabalarının katlanmasına göre ahiretteki azapları da kat kat artmaktadır.⁶² Zira küfrü kendisiyle kalmıyor katlanarak büyüyor, yaygınlaşıyor.

Hesap gününe ayrışma ve hüküm günü⁶³ diyen Kur’an, ahirette iyilerle kötülerin, ıslah edenlerle fesat çıkaranların, muttakiler ile facirlerin asla bir tutulmayacağını⁶⁴ ve hiç kimsenin yaptığının zayi olmayacağını⁶⁵ bildirmektedir. Bunun yanında herkese kazandığının karşılığının verilmesinin⁶⁶ ve iyilikte önde olanların ortaya çıkartılmasının⁶⁷ kâinatın yaratılış gayelerinden olduğunu vurgulamaktadır.

Kur’an’da kötülük yapanın gerek Müslüman ve gerekse ehlikat olsun yaptığı kötülükle cezalandırılacağı belirtilmiştir: “Ne sizin kuruntularınız ne de ehl-i kitabın kuruntuları (gerçektir); kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür...”⁶⁸ ayeti Allah katında ayrıcalıklı olduklarını ve ne yaparsa yapsınlar ahirette cezalandırılmayacaklarını iddia eden gruplar hakkında inmiştir. Herkes ne yaparsa karşılığını görür, kendi eseri, çabası olmayan şeylerden dolayı ise herhangi bir karşılık almazlar, haksızlığa uğratılmazlar.

İyilerin Mükâfatlarının Kat Kat Olması

Allah yolunda fedakârlık yapanlara bu dünyada verilecek güzelliklerin yanında ahiret hayatında da çok daha büyüğünün verileceğini,⁶⁹ ahiretteki

⁵⁹ Hayreddin Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 5 cilt, 6. bsk., (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 2/524.

⁶⁰ el-Cin 72/17.

⁶¹ en-Nahl 16/88; İyilikten alıkoymanın örneği için bk. el-Fetih 48/25; el-Mâûn 107/1-7.

⁶² Onlara “Rabbimiz ne indirdi?” denildiği zaman, “Öncekilerin masalları” dediler. Böylece kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak, bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarının da bir kısmını yüklenirler. en-Nahl 16/24-25. Araf suresinde de tabi olanlarla olunanların azaplarının kat kat artırılacağına vurgu yapılmaktadır. el-A’râf 7/38.

⁶³ el-Mürselât 77/38; en-Nebe 78/17.

⁶⁴ Sâd 38/28; el-Câsiye 45/21.

⁶⁵ el-Kehf 18/30; el-Enbiyâ 21/47, 94; Lokman 31/16; ez-Zilzâl 99/7-8.

⁶⁶ el-Câsiye 45/22.

⁶⁷ Hûd 11/7.

⁶⁸ en-Nisâ 4/123.

⁶⁹ en-Nahl 16/41.

derecelerin ve üstünlüklerin de insanların dünyadaki birbirlerine üstünlüklerinden çok daha büyük olacağı⁷⁰ Kur'an tarafından haber verilmektedir.

Kötülük işleyenlerin yaptıklarının karşılığını göreceğini, iyilik yapanlara ise yaptıkları iyilikten daha hayırlısının,⁷¹ on katının⁷² ve yedi yüz katının⁷³ verileceğini, yaptıklarının en güzeliyle mükâfatlandırılacaklarını⁷⁴ ifade eden ayetlerden de anlaşıldığı gibi kötülüğe dengi bir ceza varken iyiliklerin mükafatı Allah'ın engin rahmeti gereği, iyilerin niyet, gayret ve samimiyetine göre kat kat verilecektir.

Yapılan iyiliklerde insanlığa faydalı olma, kendini ve etrafını ıslah etme (şâlihât) boyutunun olması da mükafatı daha da artırarak cenneti hak ettirmektedir.⁷⁵ Nitekim "salih olma" peygamberlerin en temel vasıflarındandır.⁷⁶ Onların dualarında dünyada⁷⁷ ve ahirette⁷⁸ salihler arasına katılma ile davalarını yürütecek salih çocuk isteği⁷⁹ ön plana çıkmaktadır.

1.3. Münafıkların Cehennem En Alt Katında Olmaları

Bu dünyada ileri derecede isyan edenler ileri derecede şiddetli bir ceza ya uğrayacaklardır. Binâenaleyh bu ceza, o günaha denk ve uygun olmuş olur.⁸⁰ En kötünün en büyük azaba gireceğini⁸¹ belirten Kur'an, münafıkların cehennem en alt tabakasında olacaklarını vurgulamaktadır.⁸² Konuyla ilgili Reşîd Rızâ şöyle demektedir: Münafıklar cehennem en alt tabakasındadırlar. Çünkü onlar küfürle nifaki birleştirdikleri, Allah'ı ve inananları aldatmaya çalıştıkları için cehennem ehlinin en şerlileridir. Ruhları en aşağı, kişilikleri en alt seviyededir. Fıtratlarını bozmuş olsalar da kâfirler kendileri için dinde nifaka, Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya, ikiyüzlülük yaparak yalanda ve aldatmada ısrar etmeye razı olmazlar. Münafıklar insanların ruh ve idrak bakımından en aşağısı oldukları için cehennem en alt tabakasına layıktırlar. Onları azaptan koruyacak, en alt tabakadan üst tabakaya çıkaracak yardımcıları da yoktur.⁸³ Hadislerde de Allah katında insanların

⁷⁰ el-İsrâ 17/21.

⁷¹ en-Neml 27/89; el-Kasas 28/84.

⁷² el-En'âm 6/160.

⁷³ el-Bakara 2/261.

⁷⁴ el-Necm 53/31.

⁷⁵ et-Tîn 95/6; el-Beyyine 98/7-8. "İman edip salih amel işleyenlere yaptıklarının kat kat fazlası mükafat vardır." es-Sebe 34/37.

⁷⁶ Âli İmrân 3/46; el-En'âm 6/85; el-Enbiyâ' 21/75, 86; el-Kasas 28/27; el-Kalem 68/50.

⁷⁷ en-Neml 27/19; eş-Şu'arâ' 26/83.

⁷⁸ el-Bakara 2/130; en-Nahl 16/122; el-Ankebût 29/27.

⁷⁹ Âli İmrân 3/39; Yûsuf 12/101; Meryem 19/1-6; es-Sâffât 37/100, 112.

⁸⁰ Râzî, *Mefâtihul-gayb*, 31/17. Kur'an'da, kötülükte öncü olanların cehenneme kendilerini izleyenlerin önünde gidecekleri belirtilir. (el-Hûd 11/98-99.)

⁸¹ el-A'lâ 87/11-12.

⁸² en-Nisâ 4/145.

⁸³ Reşîd Rızâ, *Tefsirü'-Menâr*, 5/474.

en şerlisinin herkese farklı yüzle gelen ikiyüzlüler olduğu,⁸⁴ dünyada iki yüzü olanın kıyamet günü ateşten iki dili olacağı⁸⁵ belirtilmiştir.

2. Ahirette Suç-Ceza Uyumu

Ahiretteki suç-ceza uyumunu şu maddeler çerçevesinde ele alacağız:

Ahireti Yok Sayanın Oranın Nimetlerinden Mahrum Olması

Ahireti inkârın sebeplerinden birisi sorumluluktan kaçınmaktır. Sorumsuzca yaşamak arzusuyla hesabı verilebilir bir hayat yaşamak istemeyenler ahireti inkâr ederek hesaptan kurtulacaklarını sanırlar ve bu şekilde kendilerinde sahte bir psikolojik rahatlama hissederler.

Kur'an'da kendilerine verilen nimetlere karşı nankörlük etmeleri sebebiyle mahrumiyetle cezalandırılan toplumlarla ilgili örneklerin bulunmasının⁸⁶ yanında ahireti yok sayanın ve sorumsuzca davrananların ahiretteki nimetlerden mahrum kalacakları da vurgulanmaktadır.

Kişinin bir sıfat sebebiyle sahip olduğu hak, o sıfatın yokluğu ile yok olur ve fail hak mahrumiyetine uğrar. Mesela ahiret ve hesap gününü yok saymanın cezası o günün nimetlerinden mahrum olma şeklinde gerçekleşecektir. Zira ahiret nimetlerine sahip olmak, öncelikle ahiretin varlığını kabul etmekle mümkündür. Nitekim bir ayette⁸⁷ inkârcıların Allah'ın ayetlerini inkâr edip durmalarından dolayı yok saydıkları nimetlerden mahrum edilecekleri, işledikleri suça uygun bir ceza ile o günü unutmaya karşı unutulmayla cezalandırılacakları ifade edilmektedir.⁸⁸

Büyük ve ağır günün⁸⁹ ağır azabını⁹⁰ inkâr edenlerin ve kendilerinden alınan ağır sözleşmeyi⁹¹ bozanların, Allah'ın ayetlerini ve elçilerini alaya ve hafife alanların amelleri adalet terazisinde tartıldığında bir değer ifade etmeyecektir.⁹²

Allah'a iftira edenler Allah'a haksızlık etmiş ve laneti de hak etmişlerdir. Onlar, insanları Allah'ın yolundan alıkoymak ve o yolu saptırmak isterler. Gerçekleri iştirmeğe ve görmeye tahammül edemeyen bu kişilerin katmerli çabalarına karşı azap kendilerine kat kat artırılacaktır.⁹³ Zira bunlar, Allah'a karşı cephe alıp, O'nun davasını ziyana uğratmaya, O'nu aciz bırakmaya çalıştıkları için asıl kendilerini dünyada ziyana, ahirette ise en ağır hüsrana

⁸⁴ Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'âs, *Sünen*, 5 Cilt, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Kitâbü'l-Edeb", 34; Tirmizî, *Bir ve's-Şıla*", 78.

⁸⁵ Ebû Dâvud, "Kitâbü'l-Edeb", 34.

⁸⁶ en-Nahl 16/112; el-Kehf 18/32-44; es-Sebe 34/15-17. Erdoğan, "Kur'an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu", 141.

⁸⁷ el-Arâf 7/50-51.

⁸⁸ Erdoğan, "Kur'an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu", 141.

⁸⁹ Meryem 19/37; el-İnsan 76/27.

⁹⁰ İbrahim 14/17; Lokman 31/24; el-Fussilet 41/50.

⁹¹ en-Nisâ 4/154; el-Ahzâb 33/7.

⁹² el-Kehf 16/105-106.

⁹³ Hûd 11/18-20.

uğratmışlardır. Allah'a eş olarak uydurdukları kendilerine dahi faydası olmayan aciz varlıklar ise onları terk etmiştir.⁹⁴ En güçlüye karşı cephe alıp da aciz varlıklara güvenenler orada acz içerisine düşeceklerdir. Hakikate karşı kör-sağır davrananlarla Allah'a gönülden bağlanarak gönül dünyasını diri tutanların hedefleri farklı olduğu gibi vardıkları yer de farklı olacaktır.⁹⁵

Rablerinin davetine güzel karşılık verenlere ahirette en güzel şekilde karşılıp ağırlanacakları yer olan cennet varken, bu çağrıya cevap vermeyip de dünyayı dinlenme ve eğlenme yeri olarak görenler için ise en kötü dinlenme yeri olan cehennem vardır. Yeryüzünde ne varsa hepsi, hatta kat kat fazlası onların olsa, kurtulmak için hepsini kurtuluş fidyesi olarak verseler de dünyada yaptıkları yanlış hesap sonucu, hesapların en kötüsü böyleselerini beklemektedir.⁹⁶

Dünyada İyiliklerin Tüketilmesi ile Ahirette Mahrumiyet

Ahiretteki karşılığa inanmayarak bütün güzel şeylerini dünyada harca-yıp zevkini, sefasını sürenlerin ahiretteki mahrumiyeti Kur'an'da şu şekilde dile getirilir: *"İnkâr edenler ateşe arz olunacakları gün (onlara şöyle denir): Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, onların zevkini sürdünüz. Bugün ise yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz!"*⁹⁷ Ahireti düşünmeksizin dünyada sahip oldukları güzellikleri zevkusefa uğruna heba edenlerin ahirette ellerinin boş kalacağını, sahip oldukları ile kibirlenenlerin ahirette denk bir ceza olarak alçaltılacaklarını ayet net bir şekilde belirtmiştir.

Kur'an'da yaratılış gayesini unutarak dünyanın geçici zevkleri ile oyalanınların varacakları yerin ateş olduğu vurgulanarak⁹⁸ dünyadaki kısacık zevke karşın onun zıddı olan ıstırap ve acı öne çıkartılmaktadır.

Sınanmak için dünyaya gönderilen insan, cennete göre yaratılmıştır ve onunla tatmin olacak bir yapıya sahiptir. Bu nedenle hiçbir lezzetten tam olarak tatmin olamayanlar kendilerine özgü bir cennet kurma hayaliyle cennetin zevkini dünyada arayarak zevkin doruğuna ulaşmak için birbirleriyle yarışmaktadırlar. Bu uğurda masumları sömürmek, katletmek de dâhil her türlü bencil eylemlere başvurmaktadırlar. Netice ise yaratıcıyı hiçe sayıp, O'nun kendilerine bahsettiği imkânlarla O'nun yoluna engel olmaya kalkarak vardıkları yer zevkin doruğu değil de azabın zirvesi olmaktadır. Dünyaya yerleşip oradan hiç ayrılmamak üzere planlar kurarak dur durak bilmeden çabalayanların karar kıldıkları yer en kötü durak olan cehennem

⁹⁴ Hûd 11/21-22.

⁹⁵ Hûd 11/23-24.

⁹⁶ er-Ra'd 13/18.

⁹⁷ el-Ahkâf 46/20.

⁹⁸ Bk. Ali İmrân 3/196; Yûnus 10/70; İbrahim 14/30; Lokman 31/24; ez-Zümer 39/8; ez-Zuhruf 43/83; et-Tûr 94/45-47.

olacaktır. Dünyayı ebedi sanıp da bütün yatırımlarını dünyanın zevki için yapanlar ahirette “*vâdedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar.*”⁹⁹

Din istismarcılığı yaparak dünyevi çıkarlar elde etmek isteyen dini önderler de bu noktada kınanmaktadır. Bunlar, insanların mallarını batıl yolla yiyip, dini de yanlış temsil etmeleri neticesinde kendileri ve savundukları dinleri halkın nazarında değer kaybına uğramasıyla Allah yoluna set ve engel olmaktadır. Biriktirdikleri altın ve gümüşleri de Allah yolunda infak etmeyerek adeta onlarla bütünleşen din adamlarının, altın ve gümüşlerin ateşte kızdırılmasıyla onlarla yüzlerinin, yanlarının ve sırtlarının dağlanacağı haber verilmektedir. «*İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yağmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın!*»¹⁰⁰

Zuhruf suresinde inanmayanların altına ve dünya ziynetine olan düşkünlüğü ele alınmaktadır. Bu surenin ana teması budur diyebiliriz. Zira onlar kendilerine gelen haktan hoşlanmıyorlar,¹⁰¹ sorgusuz sualsiz atalarının yolundan gitmeyi tercih ediyorlar,¹⁰² dünyalık süs ve saltanat arzuyorlar, peygamberden de bu şekilde isteklerde bulunuyorlar.¹⁰³ Allah, onları bırak kendilerine vad edilen günlerine kavuşuncaya kadar daldıkları bu avuntu içinde oyalansınlar, oynayadursunlar,¹⁰⁴ buyurmaktadır. Akabinde ahirette uyanıp perişan hale düşecekleri, dünyada kötülükteki ısrarlarının benzeri olarak azabın onlardan hafifletilmeyeceği ve yok olup bir daha dirilmeyeceklerini sandıkları ahirette yok oluş isteklerinin kabul görmeyeceği dile getirilir.¹⁰⁵

“*İnkâr edenler ise (dünyadan) faydalanırlar, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir.*”¹⁰⁶ Dünya zevklerinin içine dalanlar ahirette ateşte konaklarlar. Nimetin sahibini ve hak sahiplerini görmezden gelip kendi dışındakilere saldıran haklarını yiyenleri adeta öfkesinden parçalanacak seviyede canavara dönüşmüş olan cehennem yiyecektir. Tattıkları nimetlerin sahibinden gafil bir şekilde zakkum ağacını andırır tarzda dışı güzel içi zehirleyici olan günahlarla ruhlarını zehirleyenler hayvanların bile yemeğe tenezzül etmediği pis kokulu, çirkin görünüşlü zakkum ağacından yerler. Karınlarını onunla doldurup, onun üzerine develerin içmesi gibi şiddetle kaynayan kaynar su içerler. Yaptıklarına uygun bir karşılık olarak bu şekilde ağırlandılar.¹⁰⁷

⁹⁹ el-Ahkâf 46/35.

¹⁰⁰ et-Tevbe 9/34-35.

¹⁰¹ ez-Zuhruf 43/78.

¹⁰² ez-Zuhruf 43/22-24.

¹⁰³ ez-Zuhruf 43/33-35, 53.

¹⁰⁴ ez-Zuhruf 43/83.

¹⁰⁵ ez-Zuhruf 43/74-77.

¹⁰⁶ Muhammed 47/12.

¹⁰⁷ el-Vâkı'a 56/51-56; Seyyid Huseyn el-Affânî, *el-Cezâu min cinsi'l-'amel*, 2 cilt, 2. bsk., (Kahire: Mektebetü İbn Teymiye 1417/1996), 2/457.

Akıl, basiret ve apaçık sağlam delille hareket edenler, kötü amelleri kendilerine süslenen ve onları aşağılara çeken aldatici arzularının peşinden gidenlerle asla bir olmaz, ahiretteki makamları da farklılaşır. Aldatici şeylerin esiri olmayanlar cennette her şeyin mükemmel olan asıllarından yerler. Günahlara akılsızca üşüşerek onlarla ruhlarını zehirleyenlerin ve böylece iç dünyalarını ve maneviyatlarını paramparça edenlerin ahirette içtikleri kaynar su ile bağırsakları ve iç organları parçalanır.¹⁰⁸ Hidayete tabi olanların ise Allah hidayetini artırır ve onlara takvalarını (kendilerini kötü sonuçtan koruyacak bilinci) verir.¹⁰⁹ Allah'ın rızasından hoşlanmayıp sırtlarını O'na dönenlerin ise melekler yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alır, samimiyetten yoksun amelleri de boşa gider.¹¹⁰

*“Kim, (yalnız) dünya hayatını ve ziynetini istemekte ise, işlerinin karşılığını orada onlara tam olarak veririz ve orada onlar hiçbir zarara uğratılmazlar. İşte onlar, ahirette kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir; (dünyada) yaptıkları da boşa gitmiştir...”*¹¹¹ Zikredilen şeylerle nitelenenlere ahirette “nar” diye isimlendirilen azap dışında hiçbir şey yoktur. Çünkü oradaki karşılık dünyadaki gibi amelleredir. Onlar iman ve takva ile nefsi arındırmak gibi ahiret nimetleri için hiçbir şey yapmadılar.¹¹²

Kur'an, anlık sahte hazları sonsuz ve mükemmel nimetlerle takas ederek çarçabuk geçen dünyanın adi zevklerine talip olanlara dünyada Allah'ın dilediği kadar çarçabuk verileceğini, bu şekilde yanlış tercihte bulunanların ahiretteki paylarının ise kınanmış ve kovulmuş olarak girecekleri cehennem olacağını belirtir. Mü'min olarak ahireti isteyip de ona ulaşmak için gereği gibi çalışanlara ise çalışmalarının karşılığının verileceğini vurgular.¹¹³

Hz. Peygamber *“Bir kimse dünyada hamr (şarap) içer de tövbe etmeden ölürse; ahirette ondan mahrum olur.”*¹¹⁴ buyurmaktadır. Amellere verilen karşılık, aralarındaki münasebet esası üzerine kuruludur. Bir şeye yeltenecek belli bir lezzete ulaşma gayesiyle isyan eden kimsenin cezası, beklenti anında o lezzetten mahrum bırakılması şeklinde olur. Bundan dolayı dünyada sarhoşluk veren madde içenin ahiretteki cezası arzusunun tersi istikamette olacaktır.¹¹⁵ İşlenen her haram, bir mahrumiyet doğurur.¹¹⁶ İçki müptelasının ahiret şarabından mahrum olması yaptığına uygun bir karşı-

¹⁰⁸ Muhammed 47/14-15.

¹⁰⁹ Muhammed 47/17.

¹¹⁰ Muhammed 47/27-28.

¹¹¹ Hûd 11/15-16.

¹¹² Reşid Rızâ, *Tefsîrû'l-Menâr*, 12/48.

¹¹³ el-İsrâ 17/18-19.

¹¹⁴ Buhârî, “Eşribe”, 1; Müslim, Ebu'l-Huseyn el-Haccâc el-Kuşeyri, *el-Câmi'u's-Şahîh*, 3 Cilt, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Eşribe”, 77; Tirmizî, “Eşribe”, 1; Benzer bir hadis tartışmalı bir konu olan erkeklerin ipek giymesi hakkındadır: *“Dünyada ipek giyen kimse ahirette onu giyemez.”* Buhârî, “Libâs”, 25; Müslim, “Libâs ve'z-Zîne”, 11.

¹¹⁵ Yıldırım, Kur'an-Sünnet Işığında Cezanın Amacı, 267.

¹¹⁶ Yıldırım, Kur'an-Sünnet Işığında Cezanın Amacı, 254.

lıktır. Bir şeyi vakti gelmeden önce acele ile elde etmek isteyen ondan mahrum kalarak cezalandırılır. Bu kimse içenlere lezzet veren cennetin şarap ırmaklarını aklı gideren, dünya ve dini ifsat eden pis bir içki ile takas etmiştir.¹¹⁷ Ahirette de amel türünden uygun bir ceza olarak şarap ırmaklarından mahrum olur. Sahte lezzetlerle aldanan, gerçek lezzetten mahrum kalır. İçki uğruna ebedi bir lezzeti sattığını anlayınca orada dehşetli bir şekilde ayrılır.

Hz. Peygamber *“Dünyada şöhret için elbise giyene Allah kıyamet gününde zillet elbisesi giydirir.”*¹¹⁸ buyurmuştur. Elbiseyi dünya sevgisiyle giyip böbürlendiği için karşılık yurdu ve perdelerin kaldırılıp sırların ortaya döküldüğü yer olan ahirette onu küçük konuma düşürüp rezil edecek bir elbise giydirilir. Ceza amel türündendir. Elbisesini kibirlenmek için yere sarkıttığı için ahirette de o elbise onu o şekilde aşağıya çeker, alçaltır.¹¹⁹

Kalem suresinde ürünlerini devşirirken fakirleri bahçelerine yaklaştırmak istemeyen bahçe sahiplerinin günahlarına uygun ceza olarak ürünlerinin yok edildiği dile getirildikten sonra ahiretteki ceza ve mahrumiyetin daha büyük olacağı belirtilir.¹²⁰ Sorumluluk bilinci ile bu dünyada fakirin hakkını verenler için ise Rableri katında nimet cennetleri (bahçeleri) vardır.¹²¹

Kibirlenenlerin Alçalmış Halde Cehenneme Girmeleri

Kibirlenenlerin kibirlerinin zıddı bir cezayla cezalandırılacakları ve ahirette aşağılanacakları birçok ayette belirtilmiştir: *“Rabbimiz şöyle buyurdu: Bana dua edin, size cevap vereyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir.”*¹²²

Allah’a ve elçisine başkaldırıp savaş açan ve yeryüzünde fesat çıkarana verilecek cezaların suçlarına uygun olarak onlar için dünyada alçalma ve rezillik, ahirette ise daha büyük azap olduğu belirtilmektedir.¹²³ Aynı şekilde helak olan kavimler örneğinde isyanda ileri gidenlere dünyada suçlarına uygun rezillik azabı yanında ahirette daha büyük alçalma olacağı vurgulanır. Haddini aşan bu tiplere yaptıklarına uygun olarak verilen taşkın azaba ilaveten ahirette verilecek azabın daha şiddetli ve kalıcı,¹²⁴ daha zor,¹²⁵ daha rezil edici,¹²⁶ daha büyük,¹²⁷ daha belâlı ve daha acı¹²⁸ olacağı belirtilir.

¹¹⁷ Muhammed Abdürraûf el-Münâvî (öl. 1031/1622). *Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmî'i's-şâgîr*. 6 Cilt. 2. bsk. (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1391/1972), 6/157; Affânî, *el-Cezâu min Cinsi'l-Amel*, 2/222.

¹¹⁸ Ebû Dâvud, “Libâs”, 5.

¹¹⁹ Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 6/219. Affânî, *el-Cezâu min Cinsi'l-Amel*, 2/326.

¹²⁰ el-Kalem 68/33.

¹²¹ el-Kalem 68/34.

¹²² el-Mü'min 40/60. Ayrıca bk. en-Nisâ 4/173.

¹²³ el-Mâide 6/33. Bk. Erdoğan, “Kur'an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu”, 171.

¹²⁴ Tâhâ 20/127.

¹²⁵ er-Rad 13/34.

¹²⁶ el-Fussilet 41/16.

¹²⁷ ez-Zümer 39/26; el-Kalem 68/33.

¹²⁸ el-Kamer 54/44-46. Allah'a ve kurtuluşları için gönderilen peygambere savaş açanlar için dünyada hezimet ahirette de daha acı bir kayıp, Allah'ı kaybetme vardır.

Kur'an gerçek manada yücelmenin ve alçalmanın ne olduğunun formüllerini vererek yükseldiğini sanırken alçalanlardan olunmaması için insanları uyarılmaktadır.¹²⁹ Bu noktada Kur'an, münafıkları örnek olarak zikreder. Kâfirlerle dost edinip ve onlar katında izzet elde etmek isteyen münafıklar¹³⁰ cehennemden en alt tabakasında zillete düşer olacaklardır. Allah'ı kandırmak isteyip de gerçekte kendilerini kandıran münafıklar¹³¹ En Yüce katında yücelmeyi bırakıp da insanlar nezdinde yükselmek isterken en aşağılara yuvarlanacaklardır. Aynı şekilde ne o taraftan ne de bu taraftan olup çıkarı için her iki tarafa zıplayan iki yüzlüler¹³² alçalırken bile cehennemde bir derece elde edemeyip cehennemden en alt katına düşeceklerdir.¹³³

Göklerde ve yerde nice ayetler (işaretler, mucizeler) varken onlara ibretlik nazarla bakmayıp şüursuzca yüz çevirenler, büyüklüğün maddi ve fiziki büyüklükte olduğunu sanarak ayetleri kabul etme konusunda kibirlenenler için kalbi olan insanların bakabildiği göklerin ulvi âleminin kapıları açılmayacaktır. Devenin küçülmeden iğne deliğinden geçmesi nasıl mümkün değilse onlar da Allah ve daveti karşısında mütevazı olmadan cennete giremeyeceklerdir.¹³⁴ Allah'a ibadet etme konusunda büyülenmeyip O'na secde eden melekler O'nun katına yükselirken,¹³⁵ kibirlenerek gözlerini ulvi âleme kapatırlar için ise gözlerini dehşetten açacak olan cehennem ateşinden düşecekler ve üzerlerinde ateşten örtüler olacaktır.¹³⁶

İzzeti ve şerefi, yüceler yücesi Allah katında değil de hiyerarşik olarak kendilerinden çok daha aşağıda olan ve kendi emirlerine amade kılınmış olan cansız nesnelere katında arayanlar değerlerini bu kadar düşürdükleri için kıyamet gününde rezil rüsva olurlar.¹³⁷ Tapılan putlar da, azgınlık içinde yitip gidenler de, kibirden dolayı yoldan sapan iblis ve ordusu da tepetaklak cehennem çukuruna atılırlar.¹³⁸ Âlemlerin Rabbine denk tutulan putların¹³⁹ kendilerine tapılacak kadar değeri asla hak etmedikleri ortaya çıkar ve haksız yere çıkarıldıkları en üst makamlardan cehennemden en derin kuyularına yuvarlanırlar. Bu şekilde mesafe genişlemiş olduğu ve en kötü sona düşer oldukları için duyulan kaybetme hissi de en doruk noktaya ulaşır.

Kur'an, Allah'a iftira edip ölüm anında ve ahirette alçalan kibirli bir tip-ten bahs etmektedir. Allah'a karşı yalan uydurarak, akli sarhoşlukla kendi-

¹²⁹ el-Kehf 18/103-104.

¹³⁰ en-Nisâ 4/139.

¹³¹ en-Nisâ 4/142.

¹³² en-Nisâ 4/143.

¹³³ en-Nisâ 4/145.

¹³⁴ el-A'râf 7/40.

¹³⁵ el-A'râf 7/206.

¹³⁶ el-A'râf 7/41.

¹³⁷ en-Nahl 16/27-29. Kur'an, ateşe atılmanın ve orada çaresiz kalmanın, oraya düşenler için rezillik ve rüsvaylık olduğunu beyan eder. Âli İmrân 3/192.

¹³⁸ eş-Şu'arâ 26/91-95.

¹³⁹ eş-Şu'arâ 26/98.

sine vahiy geldiğini iddia eden bu kişiyi ölümün şiddetli sarhoşluğu yakaladığında çaresizliğe gömülecektir. Allah'ın vahyini küçümseyip O'nun indirdiğinin benzerini ben de indiririm, diyerek ilahlığa soyunan bu tipler kibirleninin karşıtı olarak aşağılık bir azaba duçar olacaklardır.¹⁴⁰

Malıyla, eviyle barkıyla kibirlenen ve her ikisiyle birlikte yerin dibine batırılarak alçalan Karun kıssasının anlatılmasının akabinde şu ifade yer alır: *“İşte ahiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz. (En güzel) akıbet, takvâ sahiplerinindir.”*¹⁴¹

Kötü tuzak kuranlar başkalarını alçaltmak ve hiç beklenmeyen yerden yaklaşıarak tuzak kurduğu kişiyi alt etmek, yerin dibine batırmak isterler. Bu tipler tuzaklarının dengi bir cezaıyla cezalandırılarak hiç fark etmedikleri bir yerden yakalanıp tuzakları başlarına çevrilerek¹⁴² alçalırlar.

İktidar imkânı verilip de bu imkânlarını kötüye kullanarak türlü entrikalar çeviren, çevirdikleri entrikalarla da kendilerini tuzağa düşürdüklerinin farkında olmayan mücrimlerin (suçluların), büyüklenmelerine karşı Allah katında aşağılanma ve küçülme, tuzaklarına karşın da şiddetli bir azap vardır.¹⁴³

Her bir ilahi mesajla muhatap olduğunda küçümseyen, onlarla alay eden, onları apaçık büyü olarak gören, ölümden sonra dirilmeyi hayretle karşılayan inkârcılara¹⁴⁴ *“De ki: Evet, hem de hor ve hakir olarak (diriltileceksiniz).”*¹⁴⁵ Bu şekilde günahlarınıza uygun bir azapla karşılaşacaksınız.

Allah'ın ayetlerine karşı kibirlenip de onları inkâr edenlerin kıyamet günü yüzleri kapkara kesilecektir, ortak koşmaları sebebiyle amelleri boşa gidecek ve gerçek manada ziyana uğrayanlar da onlar olacaktır.¹⁴⁶ Kendilerine ayetler okunduğunda kibirlenenler¹⁴⁷ hamd ve övgünün göklerin, yerin ve âlemlerinin rabbinin hakkı olduğunu, göklerde ve yerde ululuğun (kibriyâ') O'na ait olduğunu, O'nun aziz ve hakîm olduğunu¹⁴⁸ anlayacaklardır.

Hiçbir delil olmaksızın Allah'ın ayetleri hakkında tartışmaya girerek asla ulaşamayacakları bir kibre kapılanları¹⁴⁹ ve “yeryüzünde bizden daha büyüğü, güçlüsü yoktur” diyenleri dünyanın alçaltıcı zillet azabı, ahiretin ise en alçaltıcı azabı yakalayacaktır.¹⁵⁰ Yürüyüşüyle ve ayağını şiddetle yere

¹⁴⁰ el-En'âm 6/93.

¹⁴¹ el-Kasas 28/83.

¹⁴² en-Nahl 16/45-47.

¹⁴³ Bk. el-En'âm 6/123-124.

¹⁴⁴ es-Sâffât 37/11-17, 35, 58-59.

¹⁴⁵ es-Sâffât 37/18.

¹⁴⁶ ez-Zümer 39/59-63.

¹⁴⁷ el-Câsiye 45/31.

¹⁴⁸ el-Câsiye 45/36-37. Sure bu manadaki ayetlerle sona ermektedir.

¹⁴⁹ Bk. el-Mü'min 40/56.

¹⁵⁰ Bk. el-Fussilet 41/15-16. Ad kavmi örneği.

vurmasıyla yeri delemeyen, boyca da yüce dağlara ulaşamayan insanın kibirlenerek yürümeye hakkı yoktur.¹⁵¹

Kalem suresinde Hz. Peygambere, bir takım gayriinsani vasıflarından dolayı aşağılık konumda olmasına rağmen bu durumunu göremeyip kendisine mal ve oğullar verildi diye kibirlenen tipe boyun eğmemesi, yakında onun kibir alameti olan hortumu (burnu) üzerine damga vurulacağı bildirilmektedir.¹⁵² Zira burnu havada olan bu tiplere boyun eğmek onların kibirini daha da artırır. Kur'an'ı işitince bakışlarıyla peygamberi devirecek gibi olan, ona mecnun diyen¹⁵³ ve sağlığında secde çağrısına uymayan bu kibirli tipleri, ahirette uygun bir ceza olarak secdeye güç yetiremez, baldırları açılmış (kibirden yerde sürüdükleri elbiseleri kalmamış), gözleri düşmüş, yere eğilmiş bir halde zillet kaplayacaktır.¹⁵⁴

Alak suresinde ifade edildiği gibi insan, Rabbine döneceğini unuttuğu zaman kendini kendine yeterli görerek azgınlaşır. Bu azgınlığı orada kalmayıp insanları hakka çağırınları engellemek, onları Allah'a yönelmekten ve ibadetten alıkoymak ister. Bu tip yaptıklarından vazgeçmezse kibirden havaya kalkmış yalancı ve günahkâr perçeminden yakalanıp ateşe atılır.¹⁵⁵

Bilinçleri tersine çevrili olduğu için kendilerini dünyada inananlarla eşit görmeyerek, kendilerinin hayatlarını yaşadıklarını, inananların ise ölü olduklarını sananların ahirette bakışları keskinleşince durumun tam aksine olduğunu anlarlar. Karanlık ile aydınlık, manen kör, sağır ile gören ve işiten kimseler bir olamayacağı¹⁵⁶ gibi iman edip salih ameller işleyenler ile kötülük yapanlar da bir değildir. Bunun için basit görüşle hareket ettiklerini iddia edip alt tabakadan saydıkları¹⁵⁷ inananlarla eşit seviyeye yükselme-yeceklerdir. Asıl körlüğün basiret körlüğü, ölü ve diri olmanın da manen ölü ve diri olmak olduğunu anlayacaklardır.

Basiretten Yoksun Yüzükoyun Yürüyenlerin Yüzüstü Ateşe Sürüklenmeleri

Kur'an bu dünyada ilahi alem ile bağlantı kuracak insani özelliklerini bertaraf edip yüzüstü yürürcesine hareket edenlerin ahirette utançtan başlarını kaldıramayıp yüzüstü ateşe sürükleneceklerine dikkat çeker: *"...Kiyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzükoyun haşr ederiz..."*¹⁵⁸ Bu ayetteki yüzüstü haşr edilmeye alakalı *"Birisî ey Allah'ın Resulü,*

¹⁵¹ Bk. el-İsrâ 17/37.

¹⁵² el-Kalem 68/10-16.

¹⁵³ el-Kalem 68/51.

¹⁵⁴ el-Kalem 68/42-43.

¹⁵⁵ el-'Alak 96/6-19. Tefsirlerde bu surede anlatılan kişinin Hz. Peygamberi ibadetten ve görevinden alıkoymaya çalışan Ebu Cehil olduğu belirtilir. Kur'an, isim vermeyerek bu tipolojilerin her çağda olacağına dikkat çeker.

¹⁵⁶ el-En'âm 6/50; Hûd 11/24; er-Ra'd 13/16, 19; en-Neml 27/80; er-Rûm 30/52; el-Fâtır 35/19-23; el-Mü'min 40/58.

¹⁵⁷ Hûd 11/27.

¹⁵⁸ el-İsrâ 17/97.

*kâfir kıyamet günü yüzüstü nasıl haşrolunur, diye sordu. O da buyurdu ki: Dünyada iken onu ayakları üstü yürüten, kıyamet günü yüzüstü yürütmeye kadir değil midir?*¹⁵⁹ hadisini aktaran İbn 'Aşur, bu hadis çerçevesinde şu değerlendirmeyi yapar: "Bu, günaha uygun bir cezadır. Zira onlar dalaleti hak şeklinde sundular, hakka da batıl damgası vurdular. Onların cezaları yüzlerinin ayaktan bedel olarak yürüme organına dönüştürülmesidir."¹⁶⁰ Aynı hadisi aktaran birçok müfessir ilgili ayeti, "*O gün yüzükoyun ateşe sürülenecekler*"¹⁶¹ ayeti ile açıklamışlardır.¹⁶² Râzî ise bu yorumları aktardıktan sonra İslam filozoflarının şu görüşüne yer verir: "İnkarcıların ruhları iyiler alemine ve Allah'ın huzuruna değil de dünyaya ve onun lezzetlerine şiddetle bağlıdır. Kalplerinin ve ruhlarının yüzü (yönü) dünyaya dönük olunca şüphesiz mahşerde toplanmaları da yüzüstü olacaktır."¹⁶³

Dünyada her şeyi tersyüz ettikleri, akıl terazisiyle yanlış ölçüp biçtikleri, amuda kalkmış bir halde dünyaya bakıp da her şeyi ters görenler gibi ters dönmüş bir bilinçle kâinatı değerlendirip yukarıyı aşağı, aşağıyı yukarı, üstünü alçak alçağı üstün, yakını uzak uzağı yakın gördükleri için ahirette de yüzüstü bir şekilde mahşer yerine sürülürler. Dünyada yüzükoyun yürüyen canlılar gibi Allah'ı tasavvur edemedi, dik durup da gökyüzüne bakamayıp kâinat ayetlerini okumaktan gafil oldukları için kıyamet gününde de yüzüstü sürünerek kör, sağır ve dilsiz bir şekilde haşr olurlar.¹⁶⁴ O gün herkes dünyadaki konumuna uygun bir yere konulur.

Bütün azaların komut merkezi olan göğüslerin özünü, beynin işleyişini en iyi bilen Allah¹⁶⁵ insanlara yeryüzünü boyun eğdirdi ki onun omuzlarında dimdik yürüsünler ve nihayetinde Kendisine dönecekleri Rablerine doğru yol alıp, yücelsinler.¹⁶⁶ İki büklüm yüzükoyun yürüyüp yerin derinliklerine dalarak kaybolmasınlar. "*Şimdi (düşününün bakalım), yüz üstü kapanarak yürüyen mi (varılacak) yere daha iyi erişir, yoksa doğru yolda düzgün yürüyen mi?*"¹⁶⁷

Bir ayet (işaret, delil, mucize) görseler hemen yüz çevirirler ve «süregelelen bir büyüdür» derler. İnkâr edip hevalarına, arzularına uyarlar. Onlara kötülükten vazgeçirecek nice önemli haberler gelmiştir. Bu haberler, zirve-

¹⁵⁹ Buhârî, "Rikâk", 45; Müslim, "Şifâtü'l-Münâfikîn ve Ahkâmihim", 54.

¹⁶⁰ Muhammed Tahir b. Muhammed b. Muhammed et-Tunusi İbn 'Aşur (öl. 1394/1973), *Tefsîrü't-Tahrîr ve't-tenvîr*, (Tunis: ed-Dâru't-Tunisiyye, 1984), 15/217. İbn Aşur, daha sonra şu değerlendirmeyi yapmıştır: Bundan maksat da çirkinleştirmeyi ve azabı birleştirmektir. Çünkü yüz yerin sertliğine ayaklardan daha az dayanıklı ve narindir. Bk. a.y.

¹⁶¹ el-Kamer 54/48.

¹⁶² Bk. Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî (öl. 538/1144), *el-Keşşâf 'an haqâ'iki ğavâmi'zi't-tenzil ve 'uyûni'l-eġâvîl fi vücûhi't-te'vîl*, thk: eş-Şeyh Âdil Ahmed Abdulmevcûd-eş-Şeyh Alî Muhammed Mu'avvid, (Riyâd: Mektebetü'l-'Abikân, 1418/1998), 2/667-668; Mâturîdî, *Te'vilâtü'l-Ķur'ân*, 3/196; Râzî, *Mefâtîhu'l-ġayb*, 21/61.

¹⁶³ Râzî, *Mefâtîhu'l-ġayb*, 21/62.

¹⁶⁴ el-Furkân 25/34; en-Neml 27/90; el-Kamer 54/47-48.

¹⁶⁵ el-Mülk 67/13-14.

¹⁶⁶ el-Mülk 67/15.

¹⁶⁷ el-Mülk 67/22.

ye ulaşmış birer hikmet olmasına rağmen uyarılar fayda vermemiştir. Kabul etmeleri için çağrıldıkları, onları kötülüklerden alkoyma gücüne sahip net, etkili, hikmet yüklü haberleri süfli arzularına uyarak inkâr edenleri davetçi benzeri görülmemiş, bilinmedik korkunç bir şeye¹⁶⁸ çağıracaktır. Apaçık işaretleri, ayetleri görmek istemeyenler çağrının yapılacağı kıyamet gününde, gözleri düşmüş, yıkılmış (utançtan yere bakar)¹⁶⁹ bir halde, dağılmış çekirgeler gibi kabirlerden çıkarlar. İradesiz varlıklar gibi boyunlarını çağırana doğru uzatmış olarak koşarlar.¹⁷⁰ Zira onlar akli yeteneği olmayan ve arzularının istediği tarafa dağılan çekirge sürüleri gibi hak yoldan savruluyorlardı. Elçinin kendi içlerinden çıkmasıyla kolayca elde ettikleri ve öğüt almak için kolaylaştırılan Kur'an'a uymaktan kaçınanlar için o gün zor bir gün olacaktır.¹⁷¹

Allah'ın ayetlerine karşı diklenip de¹⁷² şeytani güç, fikir ve ideolojilerin çektiği tarafa doğru düşünmeden kör, sağır, dilsiz olarak köleler gibi koşanlar dünyada bu şekilde yüzükoyun süründükleri gibi ahirette de yüzüstü haşır olunurlar, başlarını ve bakışlarını yukarı kaldıramazlar. *"Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde, sıcak suya sürüklenirler, sonra da ateşte yakılırlar."*¹⁷³ *"Sonra onlara, "Allah'ı bırakıp da ortak koştuklarınız nerede?" denilir. Onlar da "(Yüzüstü bırakıp) bizden uzaklaştılar derler..."*¹⁷⁴

Dünyada Manen Kör Olanın Ahirette Kör Olması

Kesin olarak inanmaları için, göklerin yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin yaratıp terbiye edicisi olan Rablerinden bir rahmet olarak¹⁷⁵ gerçeği açıklayan apaçık bir elçi apaçık kanıtlarla¹⁷⁶ gelmişti. Allah'ın bu ikramlarına ve elçisinin apaçıklığına rağmen O'nun elçisinden yüz çevirip "öğretilmiş, cinlenmiş" diyerek onun mahiyeti kapalı cinlerle irtibatlı olduğu ithamında bulundular.¹⁷⁷ İşlemekte oldukları kötülüklerin kalplerini kaplamasıyla¹⁷⁸ semadan inen hakikatlere karşı kör-sağır davranarak eğlenip duranların açıktan gözlerinin kararmasıyla gökyüzünü apaçık bir duman içinde görerek elem verici bir cezaya uğratılmaları¹⁷⁹ suçlarına uygun dünyevi bir cezadır. Kör olanların kıyamet gününde ise görüp kaçacak yer-

¹⁶⁸ el-Kamer 54/2-6; شَيْءٌ نُكْرٌ daha önce benzerini bilmediği için ruhları ürktüen korkunç bir şeydir. Kıyametin korkunçluklarından biridir. Zemahşeri, *Keşşâf*, 4/ 422.

¹⁶⁹ el-Kamer 54/7. Huşû'u'l-ebşâr, zillet ve rezillikten kinayedir. Çünkü zelinin zilleti, azizin izzeti gözlerinde belirir Zemahşeri, *Keşşâf*, 4/422.

¹⁷⁰ el-Kamer 54/7-8.

¹⁷¹ el-Kamer 54/8. Bu surede 4 yerde (54/17, 22, 32, 40) *"Andolsun Kur'an'ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık"* buyrulması ahiretin onlar için niçin zor olduğunu açıklar gibidir.

¹⁷² el-Mü'min 40/69.

¹⁷³ el-Mü'min 40/71.

¹⁷⁴ el-Mü'min 40/73-74.

¹⁷⁵ ed-Duhân 44/5-8.

¹⁷⁶ ed-Duhân 44/13, 19.

¹⁷⁷ ed-Duhân 44/13-14.

¹⁷⁸ el-Mutaffifin 83/14.

¹⁷⁹ ed-Duhân 44/9-11.

leri olmayacak, şiddetli bir yakalanışla yakalanacaklar ve yaptıkları kendilerine tattırılacaktır.¹⁸⁰

*“Onları kıyamet günü körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüzüstü haşr edeceğiz.”*¹⁸¹ Ahirette bu duyu organlarının algıları ve lezzetleri gideceği için Allah onlara sağır, dilsiz ve kör adını vermiştir. Belki bu organlarla onlardan yararlanma arasına Allah'ın Kur'an'da sözünü ettiği üstlerindeki ve altlarındaki ateş tabakası engeli¹⁸² de girebilir. Bu duyu organlarından yararlanmadıkları ve bunları emredilen alanlarda kullanmadıkları için bu duyuların fonksiyonları ahirette onlardan giderilir.¹⁸³ Peygambere ve Kur'an'a karşı batıl sözlerinin karşılığı olarak orada kör ve dilsiz olurlar. Hakkı dinlemekten kaçınmalarının karşılığı olarak sağır olurlar.¹⁸⁴ Zira onlar basiretleri ile görmez, hakkı konuşmaz ve dinlemezlerdi. Ahirette de aynı şekilde olacaklar, gözlerini aydınlatacak şeyleri göremeyecekler, hoşlarına gidecek şeyleri duyamayacaklar ve bir delille de konuşamayacaklardır.¹⁸⁵

*“Şüphesiz biz, ahirete inanmayanların işlerini kendilerine süslü gösterdik; o yüzden körcesine bocalayıp dururlar.”*¹⁸⁶ Akıllarını kullanıp da madde ile mana, somut ile soyut arasında bağ kuramayanlar, sorumsuzluktan zevk alarak gittikleri yolu güzel görenler, apaçık ve müjde olan Kur'an'ın vaatlerine gözlerini kapatarak kendilerini saptıran şeylerin peşinden koşanlar kâr ettiklerini sanmalarına rağmen ahirette en çok ziyana uğrayacak olanlardır.¹⁸⁷

*“Biz, Kur'an okuduğun zaman, seninle ahirete inanmayanların arasına gizleyici bir örtü çekeriz. Ayrıca, onu anlamamaları için kalplerine bir kapalılık ve kulaklarına bir ağırlık veririz...”*¹⁸⁸ *“Bu dünyada (gönül gözü) kör olan kimse ahirette de kördür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır.”*¹⁸⁹ Hakka karşı kör olan mahşerde bakmanın zevkenden mahrum kalır.¹⁹⁰ Burada körlükten maksat gözün değil, kalbin körlüğüdür.¹⁹¹ Zira kalp gördüğünde gözün görmemesi zarar vermez. Gözü görmeyenler kalplerinin basiretiyle düşünürler ve düşünceleri fayda verir.¹⁹²

“Her kim de benim zikrimden (Kur'an'dan) yüz çevirirse, mutlaka ona dar bir geçim vardır. Bir de onu kıyamet gününde kör olarak haşr ederiz. O da

¹⁸⁰ ed-Duhân 44/16

¹⁸¹ el-İsrâ 17/97.

¹⁸² ez-Zümer 39/16.

¹⁸³ Mâturîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'an*, 3/196.

¹⁸⁴ İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 15/217.

¹⁸⁵ Zemahşeri, *Keşşâf*, 2/668; Şenkîti, *Edvâü'l-beyân*, 4/684.

¹⁸⁶ en-Neml 27/4.

¹⁸⁷ en-Neml 27/1-6.

¹⁸⁸ el-İsrâ 17/45-46.

¹⁸⁹ el-İsrâ 17/72. İsrâ suresinin sure bütünlüğü bu gerçeği dile getirir.

¹⁹⁰ İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 15/217.

¹⁹¹ Bk. el-Hac 22/46.

¹⁹² Bk. el-Abese 80/1-4; Şenkîti, *Edvâü'l-beyân*, 3/730.

*şöyle der: "Rabbim! Dünyada gören bir kimse olduğum hâlde, niçin beni kör olarak haşr ettin?" Allah, "Evet, öyle. Ayetlerimiz sana geldi de sen onları unuttun. Aynı şekilde bugün de sen unutuluyorsun" der.*¹⁹³ Bu cevap basireti kör olanlara bir dikkat çekmedir. Bu kişi, ameli türünden cezalandırıldı. Allah'ın, elçisini kendisiyle gönderdiği zikirten yüz çevirip akıl ve gönül gözü ona karşı kör olunca Allah da kıyamet gününde gözünü kör etti ve dünyada Kur'an'ı terk ettiği gibi onu azaba terk etti.¹⁹⁴ Bu kişi, görmesi için çağrıldığı ayetleri göz ardı ettiği gibi kör olarak haşr olması da uygun bir karşılık olarak onun cezasıdır.¹⁹⁵

İlimde ulaştıkları nokta dünyanın sadece zahirini bilmek olanlar,¹⁹⁶ gayb âlemi hakkında bir bilgiye dayanmaksızın hakikat namına hiçbir şey ifade etmeyen zanlarına tabi olanlar ahirette yaptıkları ile cezalandırılırlar,¹⁹⁷ basiretlerine geçirdikleri kılıflar onlardan kalkmaz,¹⁹⁸ güzelliğin kaynağı olan Allah'ı ve ahiretin gerçek güzelliklerini görmekten mahrum kalırlar.

Kâf sûresinde ölünce perdenin kalkması ile her şeyin hakikatinin net bir şekilde görüleceği belirtilir.¹⁹⁹ Ahiret, insanın zihni meşguliyetleri ile mutlak ahlaki gerçeklik arasındaki bütün perdelerin parçalandığı, en derin benliğini bulduğu yerdir.²⁰⁰ Hak ve hakikatin ortaya çıkacağı (el-Hâkka) Kıyamet gününde insanın tüm içyapısı şeffaf bir şekilde ortaya dökülecektir, insan kendini bütün açıklığı ile görecektir. Orası ekim yeri değil, harman yeridir, yani ürün alma yeridir.²⁰¹ Dünyada cennet ağacı eken orada onun meyvesinden yer, cehennem zakkumu eken de onun meyvesinden yer.

Allah'ı ve O'nun Ayetlerini Unutanın Ahirette Unutulması

Kur'an'da birçok ayette bu dünyada Allah'ı, O'nun ayetlerini ve hesap günü ile yüzleşmeyi unutanın ahirette unutulacağı vurgulanmaktadır.²⁰² Nisyan (unutma) ile ilgili ayetlerde ulema iki vecih belirtmişlerdir. Birincisi nisyandan maksat terk etmektir ve nisyân çoğunlukla ayetlerde bu manada kullanılmıştır. İkincisi ise hatırlamanın zıddı olan unutmadır.²⁰³ Ahireti unutanın ahirette unutulması ile ilgili ayetlerde nisyânın manası ateşe terk

¹⁹³ Tâhâ 20/124-126.

¹⁹⁴ Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim el-Cevziyye (öl. 751/1350), *et-Tefsîrü'l-Kayyim*, thk. Muhammed Hâmid el-Fîki, (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.), 361.

¹⁹⁵ İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 16/332.

¹⁹⁶ er-Rûm 30/7.

¹⁹⁷ en-Necm 53/27-31.

¹⁹⁸ el-Mutaffifîn 83/14.

¹⁹⁹ "Andolsun sen bundan gaflette idin; derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir (denir)." el-Kâf 50/22. Ayrıca bk. es-Secde 32/12.

²⁰⁰ Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, çev. Alparslan Açıkgenç, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1996), 184.

²⁰¹ Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, 200-202.

²⁰² el-A'râf 7/51; et-Tâhâ 20/126; el-Câsiye 45/34; (Onlara şöyle denilecek:) "O hâlde, bu gününüze kavuşmayı unutmanıza karşılık azabı tadın. Biz de sizi unuttuk." es-Secde 32/14.

²⁰³ Şenkîti, *Edvâü'l-beyân*, 4/647.

etmektir. İlmın giderilmesi manasında nisyana gelince bu, Allah için imkân-sızdır.²⁰⁴

“O kâfirler ki, dinlerini bir eğlence ve oyun edindiler de dünya hayatı onları aldattı. Onlar, bu günleri ile karşılaşacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi bile bile inkâr ettikleri gibi biz de bugün onları unutturuz.”²⁰⁵ Bu ayetteki nisyânın tefsiri konusunda iki görüş vardır. Birincisi nisyân terk etmektir. Bugüne kavuşmak için yapması gereken amelleri terk ettikleri için azaba terk edilirler. İkincisi unuttukları gibi onlar da unutulurlar, unutanın muamelesi kendilerine yapılır, ayetleri terk edenler ateşe terk edilir. “Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür”²⁰⁶ ayetinde olduğu gibi Allah onların unutmalarının karşılığını unutma diye isimlendirdi. Burada unutmaktan maksat onların isteklerine cevap verilmez ve onlara merhamet edilmez.²⁰⁷

Allah’ın ayetlerini inkâr edip duranlara, yok saydıkları nimetlerden mahrumiyet ve işledikleri suçun cinsinden, dünyaya dalıp ahireti unutma ve görmezden gelme suçuna uygun olarak unutulma ve görmezden gelinme şeklinde karşılık verilecektir.²⁰⁸ Dünya hayatından başka bir hayat yoktur diyerek dünya hayatına aldanıp da o güne kavuşacağını unutan kimseler ateşe terk edilerek unutulacaklardır.²⁰⁹ İnkârlarına mukabil Allah’ın onları inkârının nasıl olacağını göreceklidir.²¹⁰

Münafıklar, Allah’ı unutan ve Allah’ın kendilerini unuttuğu ve kendilerine kendilerini unutturduğu²¹¹ kimseler olarak Kur’an’da nitelenirler. Allah’ı unutmalarına karşın Allah da onları lanetlemiş ve çıkarları için sürekli olarak bir taraftan diğerine dönenleri sürüp gidecek bir azaba terk etmiştir.²¹²

Alaya Karşı Alay Etmek

Kur’an’da Allah ile,²¹³ O’nun ayetleri²¹⁴ ve elçileri ile,²¹⁵ inananlar ile,²¹⁶ uhrevi azap ile²¹⁷ alay edenlerin²¹⁸ ahirette alay edilecek konuma düşecek-

²⁰⁴ Meryem 19/64; Tâhâ 20/52. Şenkîti, *Edevâü'l-beyân*, 3/355.

²⁰⁵ el-Arâf 7/51.

²⁰⁶ eş-Şûrâ 42/40.

²⁰⁷ Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 14/99.

²⁰⁸ Reşîd Rızâ, *Tefsîrü'l-Menâr*, 8/440; Erdoğan, “Kur’an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu”, 138, 146.

²⁰⁹ el-Câsiye 45/24, 34-35.

²¹⁰ el-Hac 22/44; es-Sebe 34/45; el-Mülk 67/18.

²¹¹ el-Haşr 59/19.

²¹² et-Tevbe 9/67-68.

²¹³ el-Bakara 2/9; et-Tevbe 9/65

²¹⁴ et-Tevbe 9/65; el-Kehf 18/106; el-Enbiyâ 21/2-3; el-Câsiye 45/9; el-Ahkâf 46/11.

²¹⁵ el-En’âm 6/10; et-Tevbe 9/65; Hüd 11/38-39; el-Kehf 18/106; el-Enbiyâ 21/41; el-Mü’minûn 23/33-34; el-Me’âric 70/36-38.

²¹⁶ el-Bakara 2/9, 13-14, 212; et-Tevbe 9/79.

²¹⁷ el-Mü’minûn 23/35-37.

²¹⁸ İstihzâ bir kimseyi şaka ile rezil etmek, şeref ve onurunu kırmak istemektir. Yazır, *Hak Dini*, 1/212. “İstihzâ” kelimesi ve türevleri Kur’an’da 34 defa geçmektedir. “Sehîra” (el-Bakara 2/212; et-Tevbe 9/79; el-Mü’minûn 23/110), “le’ibe” (el-Enbiyâ 21/2-3), “dahike” (el-Mutaffifin 83/29, 34), “ğâmeze” (el-Mutaffifin 83/30) ve “fekihe” (el-Mutaffifin 83/31) kelimeleri de alay ve eğlenme manasında kullanılır.

leri ve kendileriyle alay edileceği, Allah'ın alaylarının karşılığını vereceği belirtilir.²¹⁹ Zira Allah'a istihza yakışmaz. Müşâkele sanatı²²⁰ gereği Allah'ın istihzası onlara alay etmelerinin karşılığını ve cezasını vermesi,²²¹ bu şekilde alay edeni rezil ederek ilahi adaleti sağlamasıdır.²²²

Peygambere alay etmek için, putlarına da sevgi ve tazim için koşanlar,²²³ bütün bunlara rağmen şu sefil kişiler cennetlikse biz de haydi haydi cennetliğiz, diyerek nimet cennetlerine gireceklerini sananlar,²²⁴ ahirette pişmanlıklar içerisinde, zillet bürümüş bir halde put vb. dikili bir şeye koşar gibi kabirlerinden fırlayarak çıkacaklardır. O gün çok güvendikleri putlardan bir şey umamayacaklarını anlayınca kendilerini zillet, horluk ve aşağılık duygusu kaplayacaktır.²²⁵ Basiretsizliklerinin ortaya çıkması ile alaya alınacak konuma düşeceklerdir. Dünyada inananlarla sırtarak alay ettikleri gibi ahirette ateş yüzlerini yakınca dişleri sırtır halde kalacaktır.²²⁶

Alay edenler her konuda kendilerinin önde olduklarını sanıyorlardı: *"İnkâr edenler, iman edenler hakkında dediler ki: «Bu iş bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi...»*²²⁷ Gerçeğin öyle olmadığını bu dünyada olmasa da ölünce anlayacaklar: *"Kâfir olanlar için dünya hayatı cazip kılındı. (Bu yüzden) onlar, iman edenler ile alay ederler. Oysa ki, (iman edip) inkârdan sakınanlar kıyamet gününde onların üstündedir..."*²²⁸ Allah'ın büyüklüğü karşısında boyun bükme takva sahipleri, dünyada kendileriyle alay ederek üste çıkanlara karşı ahirette üstünlük elde edeceklerdir. Kazananlar alay edenler değil edilenler olacaktır.²²⁹

Hadlerini aşarak Allah'ın ve elçisinin davasını alçaltmak isteyen, iman edenlerle niçin alay ettikleri sorulduğunda da eğlenceye daldıklarını söyleyen münafıklar için cehennem alçalma ve rezillik yeri olacaktır.²³⁰ *"...Allah onların bu alay ve küçümsemelerini onlara geri çevirecektir."*²³¹ Kur'an'da iki kez azap edilecek, sonra da büyük azaba uğratılacak kesim olarak münafık-

²¹⁹ el-Bakara 2/15; et-Tevbe 9/79.

²²⁰ "Müşâkele, edebî bir amaç veya nükte için bir kelimenin başka bir anlam ve bağlamda tekrar edilmesi şeklinde gerçekleşir." İsmail Durmuş, "Müşâkele", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 32/154.

²²¹ Allah'ın istihzası, alay etmenin cezasını ve karşılığını vermek anlamında olduğu gibi Allah'ın mekri ve keydi de tuzaklarının karşılığını vermek anlamındadır. Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Çur'ân*, 1/314-315.

²²² Yazır, *Hak Dini*, 1/212-213.

²²³ el-Me'âric 70/36-37.

²²⁴ el-Me'âric 70/38.

²²⁵ el-Me'âric 70/43-44.

²²⁶ el-Mü'minûn 23/104.

²²⁷ el-Ahkâf 46/11.

²²⁸ el-Bakara 2/212.

²²⁹ el-Mü'minûn 23/110-111.

²³⁰ et-Tevbe 9/63-65.

²³¹ et-Tevbe 9/79. Müslümanların izzet ve şereflerini lekeleyenleri Allah'ın rezil edeceğine dair hadisler vardır. Bk. Tirmizî, "Bir ve'-ş-Şıla", 85.

lar gösterilir.²³² Nitekim onlar ikiyüzlülüklerine karşı iki kez azabı hak etmişlerdir.

Hiçbir doğruluk endişesi taşımadan küstahça böbürlenener, içlerinde sevinç pınarı kaynayanlar boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu hâlde aşağılanmış olarak, pişmanlıklar içerisinde kaynar suya ve ateşe sürüklenirler.²³³ *“Peygamberleri onlara apaçık bilgiler getirince, onlar kendilerinde bulunan (beşerî) bilgiye güvendiler (onu alaya aldılar). Alaya aldıkları şey kendilerini boğuverdi.”*²³⁴ O zaman dünyadakinin aksine az gülüp çok ağlayacaklardır.²³⁵ Zira dünyada inananlara gülüyor ama ağlanacak hallerine ağlamıyorlardı.

Hesabın yaklaşmasından gaflet içinde olan, dünyada kendilerine gelen her bir uyarıyı alaya alan, gönülleri oyunda oynasta olan,²³⁶ çağrıldıkları her lehviyata ve şirke düşünmeden koşarak kendilerine zulmedenlerin ahirette de kalpleri bomboş hava kesilecektir.²³⁷ Kimini alçaltıp kimini de yükseltecek olan kıyamet gününün²³⁸ ağırlığıyla beraber alçalacaklardır.

Allah’ın ayetlerini iştirip de sanki hiç duymamış gibi büyüklük taslayarak ayetler ile alay edenler için büyükmelerine ve alaylarına uygun olarak alçaltıcı ve elim bir azap vardır.²³⁹ Allah’ın ayetlerini alaya alarak alçaltmaya çalışanlar alçaltılırlar. Hayatlarının gayesi edinerek gözlerinde büyüttükleri kazançları ve Allah’a denk saydıkları dostları onlara hiçbir fayda sağlamaz. Şirk pislğine battıkları gibi pislikten bir azaba duçar olurlar.²⁴⁰

Ayetleri Gizleyerek Hakkı Konuşmayanla Allah’ın Ahirette Konuşmaması

Kur’an’da “Allah’ın indirdiği kitaptan bir kısım ayetleri gizleyenlerin” yani konuşması gerektiği yerde susma şeklindeki suçlarına karşılık, suç-ceza uyumu olarak Allah’ın ahirette kendileriyle konuşmayacağı bildirilmektedir.²⁴¹

Bakara suresinde Kitapta açıklanmış olan apaçık delilleri ve hidayeti gizleyenlerin dünya ve ahirette lanete uğrayacakları belirtilmiştir.²⁴² Zira rahmet olan kitabı gizleyen Allah’ın rahmetinden, Allah’ın sözünü gizleyen de ahirette O’nun sözünden ve O’nunla konuşmaktan mahrum kalır. Al-

²³² et-Tevbe 9/101.

²³³ el-Mü’min 40/70-73.

²³⁴ el-Mü’min 40/83. Alaylarının inkarcıları kuşatacağına birçok yerde dikkat çekilir: el-En’am 6/10; en-Nahl 16/34; el-Câsiye 45/33. İnkarcıların ettikleri alayların kendilerini kuşatması yaptıklarına denk bir cezadır.

²³⁵ et-Tevbe 9/82.

²³⁶ el-Enbiyâ 21/1-3.

²³⁷ İbrahim 14/42-43.

²³⁸ el-Vâkıa 56/3.

²³⁹ el-Câsiye 45/8-9. 8. ayette *“elim bir azapla müjdele”* buyrulmasında ironi var.

²⁴⁰ el-Câsiye 45/10-11.

²⁴¹ el-Bakara 2/174; Erdoğan, “Kur’an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu”, s. 146.

²⁴² el-Bakara 2/159.

lah'ın ayetlerinin değerini kavramayıp onlara fiyat biçerek az bir paraya satıp da o bedeli yiyenler karınlarına sadece ateş doldurmuş olurlar. Ruhun gıdası ve arındırıcısı olan tertemiz ayetleri az bir maddi karşılıkla satıp da pis bir bedel alarak kirlenenleri Allah temize çıkarmaz. Bu şekilde edinmek istedikleri fiziki lezzete karşın onlara elem dolu bir azap vardır.²⁴³ *“Onlar doğru yol karşılığında sapıklığı, mağfirete bedel olarak da azabı satın almış kimselerdir. Onlar ateşe karşı ne kadar dayanıklıdır!”*²⁴⁴ O azabın sebebi, Allah'ın, kitabı apaçık bir hakikat olarak indirmiş olmasına karşın, onların bunu gizleyip yalanlamış olmalarıdır.²⁴⁵ İçlerinde gizlenen, insanlığa ışık olması için ortaya çıkarılmayan hakikat, ahirette onlar için ışığın kaynaklarından olan ateşe dönüşür.

Allah'ın kelimasını, kullarıyla konuşmasını gizleyenlerle Allah'ın kıyamet gününde konuşmayacağını belirten başka ayet grubu da Ali İmran suresinde Yahudilerle ilgili bir bağlamda yer alır. Bu ayetlere göre Allah'ın dinini istismar ederek dünyalık paylarını alanların, dillerini eğip bükerek kendi indi fikirlerini Allah'a nispet edip, Allah'ın sözlerini ve Allah'a verdikleri sözü gizlemeye çalışanların ve az bir bedelle değiştirenlerin bu şekilde Allah'ın dinini kirletenlerin ahirette hiçbir payları yoktur ve kıyamet gününde Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır.²⁴⁶ Müslümanlardan Allah'ın vahyine karşı aynı muameleyi yapanlar da aynı sona duçar olurlar. Zira Allah indinde ayrıcalıklı bir grup yoktur.

Bu konuda Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Kime bir ilim sorulur da onu gizlerse kıyamet gününde ona ateşten bir gem vurulur.”*²⁴⁷ Konuşulması gereken yerde sustuğu için yaptığı için karşılığı olarak ağzına ateşten gem vurulur. Hadis günaha benzer bir cezayı öngörüyor. Çünkü Allah kitap verilenlerden onu insanlara açıklayıp gizlememesi için söz aldı. Hadiste ilim öğrenmeye teşvik vardır. İlim öğrenmekten maksat da onu yaymak ve halkı hakka davet etmektir. İlimi gizleyen ise bu hikmeti iptal etmiş, her şeyi en güzel yapan hikmet sahibi Allah'tan uzaklaşmıştır. Bunun için onun cezası maksadını anlatmaktan alıkonmuş hayvana benzer bir şekilde ağzına gem vurulmasıdır.²⁴⁸

Sonuç

Hayat kitabı olan Kur'an, bize hayatı nasıl anlamlandıracığımızı ve nasıl yaşayacağımızı öğretir. İndiriliş gayesi insanın bizzat kendisi olan Kur'an, esas itibarıyla insanın kurtuluşu sorunuyla ilgilenir. Kur'an'ın en büyük maksadı ümmeti ve bütün insanlığı topyekûn ıslah etmektir. Dolayısıyla işlenen suçlara aynı türden cezalar öngören ahiretle ilgili her bir ayeti de

²⁴³ el-Bakara 2/174.

²⁴⁴ el-Bakara 2/175.

²⁴⁵ el-Bakara 2/176.

²⁴⁶ Âli İmrân 3/77-78.

²⁴⁷ Tirmizî, “İlim”, 3; Ebû Dâvûd, “İlim”, 9.

²⁴⁸ el-Münâvî, *Feyzü'l-ğadîr*, 6/146.

insanlığı ıslah maksadına yöneliktir. Rahmet ipi olan Kur'an cennet ve cehennem ile ilgili ayetleri peş peşe getirerek yapılan her eylemin yapısına uygun iyi veya kötü bir karşılığı olduğunu gözler önüne serip vicdanları uyarak muhatapları iyi ve kötü yolu tercih etmekle baş başa bırakır. Allah'ın rahmetine girmesi için yaratılan her bir insanı doğru tercihte bulunarak dünya ve ahiret kurtuluşunu kazanmaya çağırır.

Fail suçu hangi cinsten işlemişse karşılığı da o cinsten olacaktır. "Karşılıklar yapılan işin türünden olur" ilkesi gereği suç ve ceza arasında bir uygunluk vardır. Kur'an'da bu uygunluğa hem ilkesel olarak hem de örneklerle yer verilmiştir. İşlenen suç ve günahların cezasının dengiyle verileceği belirtilmiştir. İşlenen suçların insana emanet edilen fitratını, iç dünyasını ve tabiatını bozduğu kadarıyla karşılık verileceğine de işaret edilmiştir. Bu meyanda özellikle oturaklı bir şahsiyeti olmayıp karakter bakımından en dipte olan, yakından müşahede ettiği vahye ve Müslümanlara ihanet eden, çıkarı için her tarafa dönebilen münafık tiplerin cehennemden en alt tabakasında olacağı dile getirilmiştir.

Kur'an'da en şiddetli şekilde cehennemle uyarılanlar maddeyi ve çıkarını ön planda tutup, çıkarı için her tarafa zıplayan ikiyüzlülerin yanı sıra indirildiği dönemin mütekebbir, zalim, toplumu ezen, sömüren, Allah'ın verdiği gücü Allah'a isyanda kullanan, hak ve hakikatten uzaklaştıran kesimi olduğu görülmektedir. Günümüzde de aynı misyonu sürdüren grupların ve güçlerin cehennemi en layıkıyla hak edenler olacağı söylenebilir.

Toplumu değiştirip dönüştürecek mevkiye ve güçte olanların yaptıkları iyilik ve kötülüklerin karşılığının insanları etkileme oranına ve süresine göre olacağı anlaşılmaktadır. Özellikle işlenen suçların, insanlığa etkisi ve bıraktığı izler oranında ahiretteki azabın şiddetini artıracığı ve süresini uzatacağı ortaya çıkmaktadır. İnkârın ve onun sonucu olan fiillerin katlanarak büyümesi azabı da o oranda artırmaktadır. Kötülükler büyüklüklerine göre dengi cezalar varken iyiliklerin mükâfatı Allah'ın engin rahmeti gereği ve iyilerin samimiyeti ve çabası oranında kat kat verilecektir. Kul kendince yapsa da Allah rahmetinin büyüklüğünce ödülü artıracaktır.

Belli kanunlara ve ilkelere (sünnetullah) göre davranan, hayata ve yaratıldığı şeylere de belli denge, kural ve ölçüler (kader) koyan Allah ahiretteki karşılıkları da merhametiyle yoğrulmuş bir adalet ölçüsüne göre verecektir. Orada hiç kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacaktır. Azaba layık görülenlerin cezaları da ince bir teraziye göre farklı farklı verilecektir. Cehennemden çok katmanlı olması ve her katmanın azap derecelerinin farklı olması da işlenen suçlara uygun adaletli karşılıkların verileceğinin bir göstergesidir.

Ahireti yok sayan ve sorumsuzca davrananlar ahiretin nimetlerinden mahrum kalacaklardır. Zira ahiret nimetlerine sahip olmak, öncelikle ahiretin varlığını kabul etmekle mümkündür. Oradaki karşılığa inanmaya-

rak bütün güzel şeylerini dünyada harcıyıp zevkini, sefasını sürenler, imtihan için yaratılan sahte lezzetlere aldananlar, gerçek lezzetten mahrum kalacaklardır. Bu konuda uyaran Kur'an ahireti yok sayanların dünyadaki kısacık zevke karşın onun zıddı olan ıstırap ve acıya talip olduklarına dikkat çekmektedir.

Bu dünyada kibirlenenlerin kibirlerinin zıddı bir cezayla cezalandırılacaklarını ve ahirette aşağılanacaklarını dile getiren Kur'an gerçek manada yücelmenin ve alçalmanın ne olduğunun formüllerini de vererek yükseldiğini sanırken alçalanlardan olunmaması için insanları uarmaktadır. Ölümden sonra dirilmeyi inkâr edenler aşağılanmış olarak dirilecekler ve aşağı tabakadan sayarak küçümsediklerinin seviyelerine erişemeyeceklerdir.

Dünyada yüzükoyun yürüyen akılsız canlılar gibi ulvi aleme bakamayıp kâinat ayetlerini okumaktan gafil olanlar kıyamet gününde de yüzüstü sürünerek kör, sağır ve dilsiz bir şekilde haşr olurlar. Hakka karşı kör ve sağır kesilenler ahirette de bakmanın zevkinden mahrum kalarak, Allah'ı ve gözlerini aydınlatacak şeyleri göremezler.

Bu dünyada Allah'ı, O'nun ayetlerini ve hesap günü ile yüzleşmeyi unutan ahirette unutulur yani azaba terk edilir. Dünyaya dalıp ahireti unutma ve görmezden gelme suçuna uygun olarak işledikleri suçun türünden unutulma ve görmezden gelinme şeklinde bir karşılık alırlar.

Allah'ın ayetleri ve elçileri ile, inananlar ve uhrevi azap ile alay edenlere ahirette değer verilmeyecektir. Alay ederek üste çıkmaya çalışanlar için cehennem alçalma ve rezillik yeri olacaktır.

Allah'ın indirdiği kitaptan bir kısım ayetleri kişisel çıkarları için gizleyenlerle ve konuşması gerektiği yerde susanlarla Allah ahirette konuşmayacaktır. Gerçeği gizleyerek onun karşılığında kirli bir bedel alanları Allah ahirette temize çıkarmayacaktır.

Kaynakça

Kur'ân-ı Kerîm.

Abdülbâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mu'cemü'l-müfehres li elfâzi'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*. 2. bsk., Dâru'l-Hadîs: Kahire, 1988.

'Affânî, Seyyid Huseyn. *el-Cezâu min cinsi'l-'amel*. 2 Cilt, 2. bsk., Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1417/1996.

Bebek, Adil. "Ceza". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 7/469-470. Ankara: TDV Yayınları, 1993.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-şâhih*. 8 Cilt, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.

- Cevherî, İsmâil b. Hammâd (öl. 400/1009'dan önce). *Tâcü'l-luğa ve şîhâhu'l-'Arabîyye*. thk. Ahmed Abdülgafur Attar, 6 cilt, 4. bsk., Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1990.
- Durmuş, İsmail. "Müşâkele". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 32/154-155. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'âs. *Sünen*. 5 Cilt, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Erdoğan, Suat. "Kur'an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3, (2014), 125-182.
- Fazlurrahman. *Ana Konularıyla Kur'an*. çev. Alparslan Açıkgenç. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1996.
- İbn Aşur, Muhammed Tahir b. Muhammed b. Muhammed et-Tunusi (öl. 1394/1973). *Tefsîrü't-tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunis: ed-Dâru't-Tunisiyye, 1984.
- İbn Fâris, Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ (öl. 395/1004). *Mu'cemü mekâyisi'l-luğa*. thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn. 6 Cilt, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1399/1979.
- İbn Kayyim el-Cevziyye. Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed (öl. 751/1350). *et-Tefsîrü'l-Kayyim*. thk. Muhammed Hâmid el-Fiki. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem (öl. 711/1311). *Lisânü'l-'Arab*. thk. Abdullah Alî el-Kebîr vd. 6 Cilt. Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1119 H.
- İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb (öl. 465 H.). *Müfredâtü elfâzi'l-Kur'ân*. thk. Safvân Adnân Dâvûdî. 2. bsk., Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1418/1997.
- Karaman, Hayreddin vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 Cilt, 6. bsk., Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. çev. Hayrettin Karaman vd. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh (öl. 671/1273). *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah İbn Abdulmuhsin et-Turkî, 24 Cilt, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1427/2006.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd Semerkandî (öl. 333/944). *Te'vilâtü'l-Kur'ân*. thk. Fatma Yusuf Heymi. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1425/2004.
- Seyyid Ebû'l-A'la Mevdûdî (1903-1979). *Tefhîmü'l-Kur'ân*. trc. Muhammed Han Kayani vd., 7 Cilt, 2. bsk., İstanbul: İnsan Yayınları, 1991.

- Münâvî, Muhammed Abdürraûf (öl. 1031/1622). *Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmi'i's-şagîr*. 6 Cilt. 2. bsk. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1391/1972.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn el-Haccâc el-Ğuşeyri. *el-Câmi'u's-Şahîh*. 3 cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Polat, Murat. *İslam Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Râzî, Fahreddîn Muhammed (öl. 606/1209). *Mefâtîhu'l-ğayb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981.
- Rızâ, Muhammed Reşîd. *Tefsîrü'l-Ğur'âni'l-ğakîm (Tefsîrü'l- Menâr)*. 12 Cilt. Kahire: Dâru'l-Menâr, 1366/1947.
- Şenkîtî, Muhammed el-Emîn b. Muhammed el-Muhtâr el-Ceknî eş-(1325-1393 H.). *Eđvâü'l-beyân fî izâhi'l-Ğur'ân bi'l-Ğur'ân*. 9 Cilt. Mekke: Dâru 'Âlemi'l-Fevâid, ts.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa. *Sünen*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 9 Cilt. İstanbul: Çelik-Şura Yayınları, 1993.
- Yıldırım, Adem. *Kur'an-Sünnet Işığında Cezanın Amacı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 2013.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî (öl. 538/1144). *el-Keşşâf 'an ħakâ'ıki ħavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-eğâvîl fî vüçûhi't-te'vîl*. Tahkik ve Ta'lîk: eş-Şeyh Âdil Ahmed Abdulmevcûd - eş-Şeyh Alî Muhammed Mu'avvid. 4 Cilt. Riyâd: Mektebetü'l-'Abîkân, 1418/1998.